پەندی پیشینیـان

و

منظومة حجاب

منظومهٔ حجاب

هونراوەی محمود ئەحمەدی دێ ولان

١ ((منظومەی حیجاب))

بەناو ئافریدگاری کە هەمو شتێکی
نێرو مێ دورست کردوە
خوێشکی موسوڵمان تو باش بیزانە
رێعایت حیجاب ئەمری یەزدانە
کەمێ تێ فکرە مێژە وا نیە
لختی و ئارایش لە نەزانیە
کسی ئەهمیت باد بە مشاعیر
کمتر خوی مشغول ئەکا بە ظاهیر
ژنێ با شعور با شرم و حَیا
قط بە ئارایش خوی عَرضە ناکا
چون حیجاب مایەی حَیاو عێزەتە
مَتانت بو ژن قدرو قیمەتە
ئیسلام زور رێزی گرتوە لەژن
ئەلبت ئەوانە کە مؤمِناتن
چوارم سورەی قورئانی خودا
بە ناوی ژنە سورەی اَلنِّساء
لە چند سورەتا فرمویە ئیوە
دستوراتی من بوەن بە ڕێوە

لە سورەی ئەحزات یا زهم ئەفەرمو ی
ئەی رسولی مـن (اَیُهَا النَّبی)(١)
ئەمر فرمو بە خێزانە کانت
ژنانی مؤمن هم بە کچانت
پیان بفرمو بە جَخت بکوشن
لە نا مەحرەمان خویان بپوشن
با نەکەفنە بەر چاوی ناپاکان
با بیان ناسن لە گەلی چاکان
با هوس بازان نەکەفنە تەماح
موزاحم نەون بە گاڵتەو مزاح
جورێ بنوێنە ڕَویەو رفتارت
بژ کاران نەکەن هوای شکارت
ژنی کە خاون حەیاو غیرەتە
لە نیێوی گەلا زور بە قیمتە
ژنێ با حەیا زور پور بەها یە
ژنی با شرەف هەر وەک طلایە

---

(١) ئیشارەیە بە ئایەی (٥٩) الاحزاب

طەلا عـَزیزە لای هرکـەسـەوە ۳

بویـە دای نانن لەدەم دەسـەوە

ژن چیکـە گولـە گولَ حَدی نە وی

گولَ لە گولخانا پروەردە ئەوی

ژن موروا ریـە لەنیوی صَـد ف

ئـەبی بپـوشی خوی لەبێ شە رف

شرم و حیجاب و عفت و حـە یـا (۱)

سەرمایەی ژنـە بو دین و دونیا

ژن لە شوکولات زور شیرن تـر ە

ئەر پیێچیـا وێتەو زور مرغوبترە

ژنی با حیجاب لـەگەر بێ حیجاب

فرقیان زورە بی حـدو حیسا ب

ئەگەر فـرقیان لەمن بپـرسـی

وەنە ماشینی شخصی و تاکـسـی

حەق نیە شخـصی کس بەری بگـرێ ــ

تاکـسی گشت کەسێ کەلکی لێ ئەگرێ

(۱) سرنج راکیشان بو ئایە ی موبارکەی (۳۰) لەسورەی نور لەوی بە تفصیـل سبارت بە حیجاب وخوپاراستن لە نا محرمان ئـەمر کریا وە .

حیجاب بۆ ژنی مؤمن قەلخانە
سپەری بەڵاو مەکری شیطانە (١)
ژن لەگەر ئینسان هەڵەو هەرزەوێژ
ناوی بەنرمی بکاڎ وتو وێژ
ژن بێ حیجاب و ئەهلی ئارایش
خوی بە تایبەتی ئەنیە نمایش
ئەعضای خوی ئەخا ئەو وەبرچاوان
هان ئەدا بو خوی غریزەی لاوان
بەو تَبرَوجە هانی ئەو ئە دا
ئەیخاتە هوس فسادو گونا
ماتیک و کرم ناخوێنی دریژ
بیشتر روئەدا هەڵەو هَرزە وێژ
خوێشکم یو شرەف حیجاب بەکەڵکە
ژنی بی حیجاب مَلعَبەی خەڵکە
بە غیر لە ئەفراد فاسدو لَئیم
نایان پذیری جامێعەی سەلیم
مەکەفە شون مود ژن ئوروپائی
زوتوبە بکە لە خود نمائی

(١) ئیشارە بە ئایەی (٢٠١) سورەی الاعراف

مەچــوەنـا و حێـزبی شیطا ن اِ بلـیــس (١)
مە کە تــقلـبدی ژنا نی پا ریـــــس ـ
بۆچی نا ترسی لەقـهـری یزد ا ن
تا کەی غا فلـی خوێشکی موسولـما ن
کمی بیرەو کە تــو بــو ئەو دونیا
(مٰا عِـنْدَ اللّٰـــهِ خَیْرٌ وَ اَبْقٰـــیٰ)
رضا یخا لقت بگـــرە لـە نظــــــــر
با دا نەمێنـــی لـە روژی مَحشـــــر
فرەی پێ نا چـی تویژ پیر ئەو ی
زردو لاغــرو زوین گیـــر ئەو ی
گشت ئەدەی لـەدس هَوَس وعِشر ت
توشت تێ ئیش و خَفَتو حســـــــر ت
کا تێ لـە غَـفلَت بیدا رەو ئە و ی
نـزیکە ئەجـل ها لارەو بـــو ی
جـا وە بێ توشە ئەر بکەی سَفــر
مەحا لە نەوی توشی دردی ســـــر

---
(١) ئیشا رە بە ئا یەی ١٩ سورەی ا لـمجا دلـە

ئیمانت بۆی ئەوکەسە کە وا
ئیەی لە عدم هاوردە دونیا
لە پاشی مردن زیندومان ئەکا
بو ئینتقام و پاداش و جەزا
با لەو روژە دا نیژی واویلا
(مَن بَعَثنا مِنْ مَرْقَدِنا)
کارێکە لە وخت یَوْمُ الْحِسابا
نیژی (لَیْتَنِی کُنْتُ تُرابا
هراسان نەوی وەبێ سَر وە دەر
هَر هاوار بکەی (وَاَیْنَ الْمَفَرّ) (١)
نە جێگەی هاوار نەڕی دەرچونە
بۆ کارو فاسق خوارو زەبونە
تەوبەو استغفار حَذَر اَلْحَذر
نَعوذُبِاللّە لە ناری سَقَر (٢)
هرچی بسوزی و بوی بە قەقنَس (٣)
زیندوت ئەکەنەو دوبارە دەسدس

---

(١) ئیشارە بەئایەی ٤٠سورەی النباء

(٢) ئیشارە بە ئایەی (١٣) سوری اعلی

جا کام خاک و قوڕ ئەکەی بەسەردا
بو (خالِدینَ فیها اَبَد ا)
بێ لەم مەهلەکە خوت بدە نجات
خوت بخە زومرەو ریزی مؤمِنات
بەڵکو خوداوند خالقی عظیم
بدواتە بەهشت جَناتُ النَعیم
بخوەی بنوشی لەژێری سایە
بێ خەم دانیشی هەتا هەتایە
ئیستە ئەی برا لەگەر توم ئەوی
ئەر دینت نیە وجدانت بوی
حەیفە بوکەسی بێژی من مەردم
بکە فیتە شون ناموسی مەردم
ئایا خوت هرگز قط نای تەشکِتْ
مەرم بکەفنە شون دایک و خوشکت
پس شتی بو خوت کە نای پەسێنی
چون بۆ مردمی ڕەوا ئەوێنی

ئەگەر ناترسی لە حَشرو قیـا م
بترسە تو لە دستی ئیَنتـقا م
تو طـماع مەکە لە ناموسی کەس
با شرافتی خوت نەدەی لە دە س
ریّ فیسق و فـجور پوڕە لە ئافات
بە جخت بتـرسە تو لە موکافات
مَشهـورە بڎەی لەدەر بە اَنگشت
درگای مالّـەکەت ئەکوتن بە مشت
رسوائی دونیاو دوزخ و ئاگـر
پاداشە لەبو فاسـق و فاجـر
اَی برای عـزیز نور دیدە کە م
لەروی دلسـوزی موچیاریت ئەکم
تو موحترەمی بە خوت نازانـی
خوت مەکە تێکەلّ رویەی حێوانی
(لَـقَدَ کَرَّمْنـاَ) هـەر بو ئینسانە
فاسق و فاجر برای شیطانـــــە

تــوا شاو كەنـين سلام و وتا ر
لـه پـا شا ن وعــده چا قَولّ و قَرا ر
ئەوجا پەنێ و سوكی و رسوا ئــی
سەر شوڕی شەلاخ زندا ن جيا ئــی
يک دا نه گوگرد بێ هێزو تەنيــا
ئەتــوا نی بيشەی گەوره ئاگر بــا
بــويه فرمــويه رســولی خوش نا و
نگا ی نا محــرم زنا يـــه بو چا و (١)
بێ دس بكيشه لـه فـيسق و فجــو ر
دا وا ی توبه كه لەذا تِ غــفــو ر
بەڵکو خوا وند خـلّاق با ر ی
بما نخــا ته سەر رێ رستــگا ری
بما ن پا رێزی لەنا رِ حَميـــــم
غســا ق و زقوم عذا ب ئەلـيـــم
بكا د لـه خطــا ی پێشوما ن گذشت
عطـا كا پـيما ن گوشەی لـه بَهشــت
هميشه جــوا ن لەوی دا نيشــين
بی خَم و دڵشا د بخوين بنوشيــن

---

(١) ئيشا ره بـه حديث (ا لـعين تزنـــــی و
زنا ها ا لـنظـر يا نـی زنا ی چا و توا شــا
كردنـــه بـــه نا مەحــرەمــا ن .

ئەوەیە ژین و کێف و سرمایە
لە وی بمێنی هەتا هەتایە
پیاوی خاون ژن جا لەگەر تومە
ئیستە لەگەر تو من گفتو گومە
ئەی باوکی عزیز خاون مالو ژن
تویش مترسە لەوە بڕکوژن
کاری کە مردیت پەکت نەکەوێ
کەمی هیمت و غیرتت بوێ
ئایەی (اَلرِّجالُ قَوّامونَ (١)
(عَلی النِّساءِ) بێرا بخوینە
وا ئەفرموی ئەو ئایەی قورئانە
پیاو سرپرست و گەورەی ژنانە

---

(١) بە راستی پیاوان ئاغەو،
سەر پرستی ژنانن و ئەبی بەچاکی
موراقب کردار ورفتار وئەحوال و
ئیخلاقی ئەوان بن ولەبەرانبەرتوقعات
ورفتار نارەوای ژناندا قیام کن
وراوستن = سورەی النساء ئایە (٣٤)

وظيفەی شووە کە ئەمر بـکا
بە خێزانەکەی بەنویژو تَقْوا
مَنعـیان بکاد ئەوبە غیرەتـی
لە قاچ و مِل وسینەو سەر پەتی
کچانی لیباس متین بپوشـن
بَومینی ژوپ و لوختی نەکوشن
گشتیان نمونەی شرم و حیا بن
(١) تا بعیفرمان رەسول اللّٰـە بن
حەیف نیە ئینسان لە روی ناحاڵی
بویتە باعث ژن و مندا ڵـی
خوی وخیزانی بخا دردی سـەر
گشـتیان بکیشی بو ناری سَـقر
لە جێ بهشت و جَنَاتَ النَّعیـم
جیگە یان بوی بە ناری جە حیـم
بچە شن زجرو عـذابی ئـە لیـم
زەقوم بخوەن و بنوشن حَمیـم

(١) ئیشارە بەحدیث شریف (كُلُكُمْ
راعٍ وَكُلُكُمْ مَسئول عَن رَعْیَتِـه

بێوەری بۆن لەو نازو نێعمەت
وا ئامادەیە لە نێوی جەنت
غێلمان و حورو میوەی جورواجور
شیرو هنگوێن و شراباً طهور
گشت و گوزارو سەیرو سەیاحت
جێگەی عَیش و نوشجیِ استراحت
هر چی وا نفست بکا ئارەزو
فوری ئەینن بە ئیختیاری تو
ئەر صد هزار سال لەوی بمێنی
ئەصلا بوهیچی تودا نامێنی
قوزەو سەر ئیشەو پیری و لاغری
ناخوشی نیە لەوی نامری
بهداشت ریعایت بیوە حەساوی
میکرب و ویروس نیە لە ناوی
هوای دل نشین زوینی گولزار
نە گرم نەسرد همیشە بهار
صلوات و سلام بێحدو ئەنجام
لە روحی ئەحمد خاتمەی کەلام
تەواو بۆ خواتان لە گەر

پەندی پێشینیان

هونراوەی مەحمود ئەحمەدی دێولان
ناشر ئینتشاراتی ئەحمەدی سنە
چاپی ئەوڵ
تیراژ ۳۰۰۰ نوسخە
حەقی چاپەمەنی تایبەتی موئەلفە
چاپ = تعاونی ۴۲ سنە سالی ۱۳۶۸ ه
==============================

(پێرەس پەندی پیشینیا ن)

●●●●●●●●●○○○○○○○○○○○○○○○○○○○○○○○○○

١

بەناو خوای بەخشندەو میهرەبان

پەند پێشینیان یادگاریە
میراثە کونەی کوردەواریە

بۆگشت کوردەکان باش و پیروزە
مایەی شانازی بۆ گەل وهوزە

تاتو نەی خوێنی ئەم موچیاریە
ژیری ئەوان بوتنادیاریە

هەڵم بژاردوە من لەو پندانە
کەمێ لە دەورەی یەکهزاردانە

گشتیان لەبەر کەوک پیاوی دانا
کڵکیان لێ بگرە لە جێی خویانا

(١) بیرْ عوقبا بکە دونیا تەواوە
فکری نان بکە خَربوزە ئاوە

سەرم سڕماوە لە هستیرە کان
ئاشم نەدیوە وەبێ ئاشەوان

(٣) خێلقتی عالَم بێ صانع ناشێ
بێ ئاشەوان کەی کریاوە ئاشێ

ئەر عقلت بوی بقدْ خَشخاشی
حوکمت پی دەکا بێ صانع ناشی

(٥) کەمی تی فکرە خوت مەکەناشی
لازمە نەیش بێ خوت بۆی بتاشی

خوا ئەوەڵێکە ئیبتدای نیە
هم ئاخرێکە ئینتهای نیە

(٧) ئەزلْ هر بووە وبێ بیدایە
ئەمێنی و هەس تا بێ نیهایە

٣

زوا ن به ذیکرو دلٚ به دونیا وه (٨)
بێ فا یــه ئەڕوی بەلایٚ ڕیا و ه

شرع نا یکا پەسن کا را نی عَبه س
دوا یمردن دونیا فا یەی بومن چەس

هرکەس گرەکیه هرکا ری بکـــا ١٠
خوی ئەیکا و خودا یا ڕمَتی ئەدا

ئەگر خودا ی خوت بەحق بنا ســی
پێت ئەیژن عا رف پیا وێکی خا سی

ئەیژین به گوشت و ئەوێنین به پی ١٢
بیستن به ئەسقا ن (سُبْحا نَ رَبــــی)

ڕد مەکه گدا لەبەری درگـــــا
را ضی کەوەلەو بەلەتێ خور مـــا

ئومَتی ئیسلام یکی لەم دووه ١٤
یا دا نشمەنه یا دا نش جو و ه

بۆ دونیا و دینت دا یم بکوشـــه
لەبەر همی خوت بخوەو بپوشـــه

نوێــژ نەخوێن و بێ دین و عِفت
خێریکیان نیەچگــە لە نەگبەت ١٦

نوێژ نیمە شەو بیداری بەیــان
هێزی دەرونەو ڕوشنی ئیمـــان

لەگر خالقا مەبە بێگانـــــە
بکە ئیطاعەی خوای یگانــە ١٨

اِفراط و تَفریط وایە کردوە دین
مِەگەر بە چرا شوێنی بگەڕیــن

هر موسولمانی ناوێتە سَلمان
ئەولَ سەلمان بە ئەوچا موسلمان ٢٠

واسەر گردان بی تۆبۆ قلیەونان
نوێنی بەچاو بَهشتی ڕحمـــان

بترسە لە مرگ ئەرخطاکاری
مؤمێنی ببــە لە ئینتظاری ٢٢

موسا وتی خوا لوطفێکم پێ کــە (١)
نەی وت فلان و فلانم پێ بـــە

(١) ئایە ٢٦ سورەی القصص

٥

کسێ واڕێگەی بێ دینی ئەگرێ ٢٤
بێڵا با وەداخ دونیاوە بمرێ

خەڵکی ئەفروشن دینیان بەدونیا
هاکاتێ زانیت ئەمیشە نەمـــا

هوشت بێ تو خوت نەکەی بێ ئیمان ٢٦
بۆ میرات بەروکەلەپور خوەران

کارێکە لەروژ یَوم الحِسابـــا
نَیژی (.. لَیتَنی کُنتُ تُــرابا)

لە ناعَلاجی نەیژی رَبَّنـــا
٢٨
جارێتر دیسان بم نێرە دونیا

شرطە ئەمجارە بکەم ئیطاعـــت
هیچکاری نەکەم غَیر لەعیبادت
خلاص بەلەدس قسەی نیک، بَـــد
٣٠
نان نان گەنمەو دین دین موحَمدْ

هیچکە تا ئیستە خوای نەدیـوە
بە عقل و شعور ئەویان ناسیوە
****

ناو گەورە ببەی ئەر بە بڎ ناوی ٢٣
بەلای زاناوە سوک و بڎ ناوی

زانا کەسێکە خراپە نەکا
نەبو خەڵک بێژی خوی عمل نەکا

بچو بپرسە مەیژە وا نیە ٢٤
خوبە زل زانین لەنەفامیە

موچیاری لە لای عالم وزانا ٢٥
بێتی بلەیە و مثنوی مەولا

دایک بوی بە باوەژن دیارە
باوکیش ئەبی بە باوە پیاڕە

بۆ بابی مەردم مەنیرە لەعنت ٢٧
باکە ئەوانیش نەیژن بابی خوت

ئەر بەی لەدرگای خەڵکی بانگشت
درگای ماڵە کەت ئەکوتن بەمشت

٧

ئاوی کە بێخو بچیە ڕوخانــــە ٣٩
باهەر خویش بیخوا نێخوا بێگانە

بەو مرجەکەپیم بیژن ئاغە ژ ن
ڕاضیم ئەر روژی سێ جار بمکژن

میراتی کەڕبوٚ کەمتار بەتینە ٤١
(الخَبثات لِلخَبیثیـــــــــنَ)

سەری کەنەچی تەناوی سە را ن
بوٚسەربڕینی مەبە دڵ گر ا ن

ئەونە خوی زلەو زلیشی ئەکەن ٤٣
حەتا قەسەمیش بەسەری ئەخون

ناجورە صوفی بەرماڵ لەسەرشان
ناودی بگەری کوڵان بەکوڵان

سوار کەرببی تنیا یک عَیبە ٤٥
دا بەزینەکەی وەلی دوعَیبــە

دیاری شوانان هرئاڵە کوکــــە
بەقەولیگوران شنگ وپەڵوکــــە

۸

کسي نەزانێ ئەربە مەویژێ
حتمی نازانێ ئەو بەکویژێ ۴۷

ئەو کەبو باوکی خوی بەقای نیە
گلەی لێ مەکە قازانجی چیـــــە

تو خاصی بکەو هیچ مەبە دلسرد ۴۹
کێو بەکیو ناگا مەرد ئەگاتەمرد

هرکس بە هَرچی هەسی دڵ گەرمـە
ژوژو ئەێژی هەر بچکەی من نرمە

هرکس شتی خوی بەلایەو خوشـــە ۵۱
هیچکەسێ نایژی دوی من تورشە

لەگەر حەکیما تومەبە نارێـــک
چرایک هەڵ بگرەبو شەویتاریـک

بیڵا هرکەسێ خوی و ئائینی ۵۳
عیسا بە دینی موسا بە دینی

قسەی خصوصیت مەیژە بوئەغیار
قسە کفیە زار ئەکەفیتە شار

مشهوره ئەگر تاقتت بـــــوی
٥٥
لە قوره هەلّوا بوت دورسئەوی

بە دوکەس نەبێ ناکریی چا کـە
چپلّە بەدسێ لێ نادری کاکـــــە

هیچ کاری نیە کە ئاسان نەوی
٥٧
مَرد ئەوکەسەیە هراسان نَو ی

هرکەس راضی نەو بەبخت وبەشـی
عومر ئەواتە سەر بەچارە ڕشـی

خطـای من نیە بوچ خوت ئەنوینی
٥٩
بوچ شانە لەسەر منا ئەشکێنـی

ئەگر هیچ نەبی تـو عـصبانی
ئەتوانم بێژم مرد مەیدانـــــی

پیاوەتی و کاری‌مردانە کرد ن
٦١
والە بەخشینا نە تولّە سند ن

جا کەچَڵ ئەگەر تیمارکەر بـوّا
ئەول جار کەلەی خوی ئەکرددَوا

ئەر سیر وەر گری لە پیاوی خوشحالْ
باشترە لە گولْ ،دس پیاوی گوشتالْ ٦٣

دوم بێت و کلاش لەبو خوی بکاد
دایک بیت و تاریف کچی خوی بکا

عطر ئەبێ خوی بۆن بدا کاکە ٦٥
نەک عطار بێژی عطرەکەم چاکە

ئەمە پندیکە هرلە مێژەوە
شەلە لەمەنە نامێنیتەوە

رَمضان ڕوی خجالتی گرد ٦٧
مابۆ ئەوانە روژویان نەگرد

علاجی گوناح توبە کردنە
وَلێ توبەی گرگ تنیا مردنە

بازی شتناوی زور بی وشکێنی ٦٩
تو کالْک خوری یا بێسان ڕنی

لەسەر حەمامەو ئاشنا ئەگری
دەستی خوی نیە ماری پێ ئگری

١١

مەکیشە مِنەت لات وبێ کارە
مَلّا لە مزگەوت دەرتێ بەپارە ٧١

خوت بە توڕەئی مەخەدردیسەر
مار بەقسەی خوش لە کون دێتەدەر

کاتێ ئەزانی مانای حوصەلە ٧٣
بەبایە ئاوی نەکەفیە مەلە

ڕیوی نەئەچوا کونا بە تەنیا
باقە هَژگێکی ئەبستە دومیا

تجروبەی کونە ئیتر مەپرسە
کوچک لە جێگەی خویا بێ قورسە ٧٥

عَیبەکانی خوت بێریتە بەرچاو
ئیتر عَیبی خلّک نایرێتە حَساو

کەو ئەو کەوەیە کەدانەمێنی ٧٧
لەبەرانبەری کەوا بخوینی

یاخوا تۆ هَمو شتێکت ببێ
هَرتنیا دردو بەلّا بوت نەبێ

مـــردن بۆ مؤمن ئەوەڵ خوشییە
بێ باوڕ ئەوەل ڕوژ ڕەشیـــــە ٧٩

هرکە لەگر خلق رفتاری خاسە
عَقلت بوی بچی ئەو خودا ناسە

دیومە هزاران پەتپَتی و پەن
لەوانە تازە سەر پەتی ئەکەن ٨١

دێهاتی کە ئاو شار بخواتەوە
مەحاڵە دی بۆ دێ بوڕواتـــــەوە

بە عالـم بون فرە ئاسانــــــە
بە ئادم بوون خرجی گرانـــە ٨٣

یاخوا کە فقیر موعتبر نەوێ
ئەر بولە خودا بێ خَبر ئەوێ

کر هر ئەو کەرە کەپار سنیاوە
هرپاڵانە کەیَ عەوضکرپا وە ٨٥

بۆ کەسێ کە هەر بیلنو ئەگـــری
بەهانە هر هەس هرتاکە ئەمری

هیچ وَختی ناجنس مەنە لاتەوە
ئەوێتە مارو ئەدا پاتەوە ٨٧

کاکە تو ئەگەر لە کشتیدا بی
چاوی کشتی بان دەربێنی نابی

لەگەر ئەصلانبە لەگشت فصلێکا
لەگەر نا ئەصلان لە هیچ فَصلێکا ٨٩

ئەیژم چی بووە یاچی قوماوە
درنگ هاتوم، یاکەمم هێناوە

ناگونجی دوشا بۆن لە ئەقلیمی
هەزار ئەخەفی سێ لە گلێمی ٩١

مندالێ کە نازی نازی ونونوڕە
حوکمی وک حوکمی حاکم ضرورە

باشیان فرمووە راستەو هروایە
چرا لەبەرا بەمالێ ڕوایە ٩٣

صد زیلەی دایک بەتاقە ماچێ
چەپالەی دوژمن ئێشی دەرناچێ

داری چفت و چێلٚ ونه مام ناوی ٩٥
بەرخێ مێچکەوی وبران ناوی

هەرچی بەداران بەی لە بێ عاران
هر ئەڕونەوە جێگەکەی جاران

نەخەمین خەم بە، نەغرەی خوشی ٩٧
دەورەیان کوتاس هرکام بچەشی

هەی داد هەی بیداد کاری وا ناوێ
بەم دەمو دەسە یار پیڎا ناوێ

ڕاویستە توبەم تجروبەی کەمت ٩٩
بوی شیرێ خاو دێ هیشتا لەدمت

ئەگەر گەرەکتە قسە گەیێ پێ
بوک لەگەر تومە خەسوگوێت لێ بێ

لەگر زمانە ئەگر نەخونجی ١٠١
هرتاکە ماوی لەدردو ڕەنجی

کسێ لە پیری فێر پڵاو بوێ
لە کاتی خواردن دس ئەوا بوگوێ

١٥

ئەو کەسە کەوا زور قسە ئەیڕژی
خا صیش ئەیڕژی وخرا بیش ئەیژ ی ١٠٣

ماڵ و ژیا نم همو لە ژیتـــــە
من کەبو تومە تو لەبۆ کیتـــە

تو ئا غە بیت ومنیش هم ئا غە
پس بە کێ بیژین جیگەما ن دا خە ١٠٥

ئەگر تو را ضی بیت و من را ضی
پێویستی نیە بچینە قا ضــــی

ئەسپت پێ ئەدەم سَفَر پێ بکەی
وەلێ بەو مەرجە کە لنگی نەدەی ١٠٧

لەهەر هَورێکا با را ن نا وا ر ی
کا تێ ئا لوزی مەکە هیچکـا ر ی

هرچی خا صیم کرد هیچ نەبو کەڵکی
ما ڵ ما ڵی منەو ما ڵ ئا وای خەڵکی ١٠٩

دا نا زیندوە ئەگریش بمــــری
نا دا ن مردوە هربە زیند و ی

هەر مدەن لە خوم بەن لە ها و ماڵم
وَها ئەزانم ئەڎەن لە جواڵـــــــم ١١١

وتیان بە هێسر بابی توکیـــە
وتی من خالۆم ئەسب عربیـــە

بعضی کار ناوی بعضی مومکنـــە
کەرێ نوێ بواد دەیشی لێبنـــە ١١٣

گا ئەگەر لە ها و ماڵ جێ بمینێ
لە دیقا شاخی خوی دەشکێنێـــێ

ئەو کەسە کە فیل پَروەردە ئەکا
فکری دەروازەی گەورەی بۆئەکـا ١١٥

خولە هاتوە ، بوم راوێژ ئەکا
راس ئەیژن کیسەڵ هم کاوێژاکا

کارم کرد ساڵێ بە خوشی خوشی
نیمیان پێم نڎا نیمیشم بَخشی ١١٧

هرکسی بۆخوی عقلێکی پێـــە
ئەم پێنج ئەنگوسە وەکویَک نیە

نا نی کوت ببی نا لکێته وه ١١٩
شیر بێت له گوا ن نا گه ڕێته وه

عقل له با وک ودا یک با شتـــــره
چون دا یم له گه ر توها وسه فَره

عقل به گه وره و بچوکی نیه ١٢١
به عێلم وزا نین به زیره کیه

کسی له خویه و٬ بێژێت وپدو یٚ
عقله که ی که می پا رسنگی ئه وێ

هرچی جوا ن له نیو ئا ئینه وێنێ
پیر له نیو خشتی خا ما ئه یخوێنێ ١٢٣

قسه ی که نه یکه ی له کا تی خویا
ئیتر بێلّانی هربوئه و٬ دونیـــا

به ئا و زَمزم و که وثَر بی شوره
چرمو چرموه بوریش هَربور ه ١٢٥

ظا هیّری خا ص وبا طن خرا و ه
قسه ی زور خوشه ما ساوی ڕا وه

خولْ لە خولْە کوا ن گەوزە کە سەرا ١٢٧
ئا و کوێرە کا نی مەخوە لە بە را

وتیا ن بە مجنون لیلی خوڕەشە
وتی گیا لەدەم پەزا زورخوشە

را ستە ئەر کەولْ زور خا ص بوا یا ١٢٩
لە شا ن خا ونیا ئەبوا بما یـــا

ئا ش ئەونە شوربو خا نیش پی زا نی
بو ئیێسرا ر زا نین بچوە سەرکا نی

وختی لەدولێ دوکا یَک بگریْ
رنگیا ن یک نگری خویا ن یک ئەگریْ ١٣١

پوتینی نا ڵچە بەرزی جیڕەیتی
وەلێ لەبرسا زکی قوڕەی تـــی

نەتەوا و خرا و نەتەوا و خا صـــە ١٣٣
نەچا خ ونەلەر گیێسکی هەیا ســـە

مەفرمو یا رو ڕژدو رەکیکـــە
نا نێک و گا ئی لایەو یەکێکـــە

چون باوڕناکەی ئاوایە پێ بێ ١٣٥
لەتەڕ ئەخوات و لەوشکی ئەنوێ

لەو جێگە کەئاو هیە خاک نیە
لەو جێگە کەوا خاکە ئاو نیە

لەگشت لاشەیا تنیا گوی ساقە ١٣٧
ئەویش شق شەقە وک چێو فلاقە

کەر لە کوی کەوت و کونە چی
لەبێ خبران کشکەک صلوات

ئەمە هەس لە گشت دەورو زەمانێ ١٣٩
جوان وا ئەزانی پیر هیچ نازانی

لە بونەی دانە گنمێکی تەنیا
صد دانە جووموورور ئاو ئەخوا

مزگەوتی بکاو پنج شش مەنارە ١٤١
کولول، پێ ئیژن مێحرابی لارە

هرچێکیان پێت دا بیگرە بەخوشی
دیانی ناگرنەو اسپ پێشکەشی

لەغاو ئەسپەکەت کێشە دواوە ١٤٣
تا یسە بە تنیا ئەسبت لنگداوە

تەمەنا ئەکەم ئەگر بویتە میر
خوای خوت هرگز تومەبەلەبیـــر

گەرەکتە نەبی بەرسوا و موفلێس ١٤٥
ئەبێ خوت کەی بە ھاورنگی مجلێس

ئەویان نەخونجو، ئەمیا نیشنَسا ز
ئەو ئَیژی سیرو ئەم ئەیژی پیـا ز

ئەو نیە لەیزە خوای ھالەیزە ١٤٧
حەقەکەی خویشی پێ ندەی سیرە

بۆ چوار شت ئەبێ بکیشی ئەفسوس
ملیّت و دین وەطـن و نا مـــــوس

دو وێژ دورو وێژ فتنە روژەشە ١٤٩
بانگ محمـــــدی ئاشکـرا خوشـە

ئەبێ هرکەسێ بەتوانای خویێ
پەز بەپای خوی و بزن بپای خوێ

خوا بی پاریزی هرئەونە ژیره ١٥١
بەتەمن جوان بە عقل پیـــــره

بە چاوی گاسێن تواشای ئەکــــا
نە وەک تواشای کاکە مام جوڵا

عاقل والە بیر ئیستەو داهاتو ١٥٣
ئەحمق هر ئەیژی چیم کردو چیم بۆ

وها خوی گرت وقوزی وبان چو
بە شاهو وەزیر هرئەیوت یار و

کەس دار ڕوی سورە بێکەس رنگزەردە
بێ کەس وندار هناسە ســــــەرد ە ١٥٥

چشتی کە عاقل بیبێ حەیـــا یە
همیشە ئەیژن (بی بێ حەیا یــە)

هرتا کەبیژی پوزی عالیــــــە
الحَمد للّـــە جیبی خالیـــــــە ١٥٧

گوێرەکەی مردم گوێر هوسا رئەبژی
پوڵ و پارەی خلک هر گیفا نا درێ

خور کەی ئەگیری بەری وبێژنگ
کێوی ئابیدر تا کوتری بەدنگ ١٥٩

باوک کەسادی ئەولاد بوێنێ
لەخوا ئەخوازی عومری نەمێنی

ئەگر ئەوێنی لە خلک بێزاری
بوڕو خوت ئیصلاح بکە بیماری ١٦١

مولک وشەوکت و تختی سولیمان
پێچیاوە بە دەم موریانەی بیگیان

قەپان ئەزانی بە سوک و قورسی
تێر ئاگای نیە هرگز لەبرسی ١٦٣

لە حومامەکەی پور زرو زنگی
نەلەتوّ دنگی نەلەمن دنگی

خالو خویشکەزای خویی گەورە کرد
مامو برازاکەی خویی کوم کرد ١٦٥

قوم و قبیلە یێ نین کاکە
خزم ئەگر برای بابیش بێ چاکە

ئەگر دنگ نەکەم ماڵ خراو ئەبم ١٧٥
ئەگر دنگ ئەکەم خوم بد ناوئەبم

نە دینیکی هەس کە شیطانبیوا
نەماڵیکی هَس کە رحمان بیوا

حاشا لە کینەو مەرافەو دعوا ١٧٧
رَحمت لەوکەسە دوکەس رێک ئەخا

بوٚ ماڵی دونیا زور بوٚ زحمت
کارێکیش بکە بو قیامەت

هر کاری یاسود یازیانی هەس ١٧٩
زوردە ملییش مِل شکانی هەس

مشهورە خاون باخات وبێیسان
گشت شرمەسارن لە کاتێ زمسان

ماڵ وا پور بووە لە گڕموقالێ ١٨١
ساقەکان نایلێن ناخوش بنالێ

ئەمروژ بەئەو روژ زستان بەبَهار
ئەمساڵ بە ئەوساڵ ئەی خوزگم بەپار

خوا کێوی دیوەو بەفری لێ ناوە ١٦٧
خوا دردی داوە درمانی داوە

خوشی خوشیم بو کچم دابە شۆ
ئەوێژ هاتەوە هژگیکی بەدو

خوا تا سەری دا روزیشی داوە ١٦٩
کەس لەتنگانە دایم نەماوە

خواکەی بان سەر کاری پیمکردن
عاجزم لە گیان راضی بە مەردن

داری بی ثمر ئەبێ بی بڕن ١٧١
دار ئەرسالێ بەر نیری نایبڕن

لەگەر نەفامان مەچوبوکاییە
عومری چند سالەت ئەچی بە زایە

ئەونە فیز ئەکاو خویێکوڕاوە ١٧٣
ئەیژی شوتی بۆ ناخوش هیناوە

لە مالیا نیە دانە بوڕویشێ
بێ کەوش و دەرپێ چوپی ئەکێشێ

٢٥

هر چند عاقل وزاناو حەساسی ١٨٣
تا لێت نەقومی مەردم ناناسی

نیشانەی مەردی سمیل و ڕیشە
وەلێ پیاوەتی بە چاکەو ئیشە

هر چند بۆنەفام کەمێ موشکولە ١٨٥
وەلێ راستە دڵ ئاییینەی دڵە

هرکەس نەزانی بە پیاوەتی خڵک
سپڵەو نەفامە هیچ نایێ بکلک

شوکرانەی نێعمت وەجی بیرانە ١٨٧
کەرَم کەمیش بێ زوری بزانە

نا شوکری مەکە لە ماوەی ژینت
زیانی هەیە بۆ دونیاوهم دینت

پادا مەکێشە وەبی اَنڎازە
سەرەڕەو مەبە ئیزن بخوازە ١٩٠

کەڵەو مل هوڕی بنە ئەولاوە
خو دونیا بە پوش سەرنە بسراوْ

بوسەفر بچی لەدەس خوتا یــــە
١٩٢
وەلی ها تنەوەت بەدس خودا یە

ئەونە بی دینە هیچی نا پرســـی
لە خەڵک ئەترسی لەخوا نا ترسی

َتکبر لاوە خَیر لـە دو ســـیە
١٩٤
ئا ونا خوا زوێک بَرزو کوسیە

بخوەو بپوشەو بکە دسگیری
شتێکیش دا نە بو وخت پیری

ئەگر نەها تی و قورتت بێدە ڕی ١٩٦
سگ درما ڵەکەی خوت لێت ئەوەڕی

ئەچی بو سَفَر مەچو بێ ڕەفیــق
ئَیژن (اَلرَّفیق ثُمَّ الطَّریق)

را ستببەو بڕو لەپا لێ شیرا
١٩٨
لەفەن وفیڵەو دورو واز بێرا

هیچ خوشم نا ئی بکیشم منت
کمی خوم بۆخوم زوری خوت بۆخوت

٢٧

لە دونیا هیچ خوت مەزانە بە زل
فیزی کرد شیطا ن طَوقی چو لە مِل ٢٠٠

بەخشینی نەوێ خا ون سرما یـــــە
بەلای خا لق و خەڵکەو رسوا یـــە

موچیا ریت ئەکەم لەڕوی یکرنگیّ
دس تنگی خا صە تا کـە دڵتَنگـیّ ٢٠٢

خَطا و خیا نت بێ ئیما نیــــە
کفا رەی گونا ح پشیما نیـــــە

ئەوێنی هَرکە مردم ئا زا رە
مزگا نی پێ بە لە آ هلی نا رە ٢٠٤

بۆ مردم ئا زا ر هرئەمە بەسە
دوعا ی نەبۆنی لای هەمو کەسە

لیۆ بە کەنین بی هیچ خرجی نیە
وَلی نا زا نی تۆ سودی چیــــــە ٢٠٦

شتێ لە دوژمن ئەر پَنها ن ئەکەی
بەلای دوسەوە عَیا نی نــەکە ی

بێ مالێ خوشه لەمالێ پوڕ دنگ ٢٠٨
پای پەتی خاصه لە پێلاوی تَنگ

ئەر موت سپیەو پشتت چەما وه
کولەکەی چادر عمرت شکا وه

راس ئەیژن نَجس هَرچێ کەترّبێ ٢١٠
چون پیسه باز هم نَجس تردەبێ

وتی نه شیّعام واللّه نه سونی
بِا للّهِ من باوایکم کِرنی

تا محشر ای دلّ ئەگر شناتوت ٢١٢
گشتت وت کاتێ که موصطفا د،وت

حەف جار تێفکره ئەوسا بیکرّه
سێ جار بی پێوه ئەوسا بی برّه

ئەگر بی دینی و خواد نەگەرەکه ٢١٤
خور بپەرستە، تو، نه گوێرەکه

مده لە ئاوو شتێکت پێ بێ
سی روژ دیر بێرەو لەپردەوەبێ

مردن که حه‌قه خوَ کوشتن بوچه‌س ٢١٦
با وکو دا یکٔ تا سه‌ر نا مێنی بوکه‌س

له هزار هزار پیاو با هونـه‌ر
یکی ئه‌وێ به کاوه‌ی ئا سنگه‌ر

له‌ده‌س نا که‌سه‌و پنا به خودا ٢١٨
مه‌گر هر خودا یا رمه‌تێ بدا

مه‌که به ظـا هێر غَیبَتی شَیطا ن
چون له با طـنا دوسن هردوتا ن

چێوی‌ما موستا هرچند که ڕه‌قـه ٢٢٠
هرکه‌سێ نه‌یخوا خول و ئه‌حمه‌قه

هرتا ئه‌توانی دوربه له غَیبت
چون ئه‌خوی گوشتی لَشی برای خوت

میا نه ڕه‌و به یا نه خوه‌ی ئه‌فسوس
شا یَت دوژمنت ڕوژی بوبه دو س ٢٢٢

تا زه پیا که‌وتو مه‌گره وه‌برا
خولٔ له خولّه‌کوا ن گه‌وره که‌سه‌را

٣٠

ئەر بێتو بمرێ صدی لەبا وا ن
کلی نا بڕێیَ هرگز لە چاوا ن . ٢٢٤

صد حکیم بەقدْ دا نەی دەردە دا ر
ئاگا یا ن نیە لە ئێش وئا زا ر

کڵاوی لار ناوەو هورە ئە چڕێ
شا با شی داوەو قیت هەڵ ئەپەڕێ ٢٢٦

هیچ وختی شا ر بێ شا لیا ر نا وی
بیسا ن هیچ وخت بێ کا لیا رنا وی

عومرم بە عَبس گشتی چولە دس
سەرِ زوڵفی یا رم نا وردم بەدس ٢٢٨

نا ن بو نا نەوا گوشت بوقصا وە
کا روەبێ وسا زور نا حەسا وە

صدجا ر پێدم وَت توکەم بچوەدَر
با کەم تەریقەو ببن ما نگ خور ٢٣٠

نە فرە هەورە نە فرە سا دە
ئا سما نەو لە جی خوی ڕا ویستا وە

دەردی من گرتم ئەر وشتر مەچشت ٢٣٢
هرچی کافرە ئەچونـــەبەهەشت

ئەر بیت بە نوکر گرگی لَعنتی
ئەبێ سلامی کەی٬ بۆ سلامـەتی

هرچی بگەنی خوی لێ ئەدەنی ٢٣٤
هاوار لەو روژە کەخویبگەنی

هرکە سمێڵ زەرد بەرزە بالایە
لەخیالی تو حمزە ئاغایـــــە

ویژیاوە قدیم کە بچکە گـــــدا ٢٣٦
بە٬چەلێ کەما ئەکەفیەسەمـــا

کارێکی نیە بەعقلەو چەسپـــی
کائەکا بەر سگ سوقانبراَسپی

کاتێ گورگ خواردی گوێرەکەیگدا
دەولەمەن گوێری خوی کردە سەرا ٢٣٨

هرگز تێر ناخوا زەوین لەباران
ئینسان لەزانین چاولەرویاران

ئەوک لە لای تۆ سوکو گوم ناوە
لەکزاسی خویا وەکوتۆ پیا وە ٢٤٠

ئەگر یَزدْ دورە خۆگَز نزیکـــە
ئەگەر ئەتوانی باز بوەی بیکە

هیچ سودی نیە ئیشی بەپەلـە
هَربۆ کاری خَیر باشە عەجەلە ٢٤٢

صد جار وتم پێت مەژو لە باخا
با سَروو سوسەن نَمرن لە داخـا

نانت بخە بەر سگی بێ زوان —
مەیدە ئینسانێ سپڵەو پێ نەزان ٢٤٤

هرکەس وتەمای خاڵ ومەموبـێ
زمسان بێ جل و هاوینبێدوبێ

هرکەس تەمایە جورمتی نەچـێ
لەرفاقەتا کەم بێتو بچـێ ٢٤٦

کچێ کەدائیک پیا بنـــازێ
مگر هر خالۆ زای خوی بیخوازێ

ناخەفم لەسەر ریگەی ئەم وئەو ٢٤٨
خەو ئاشو پاشو ناوێنم لەشەو

نیە هیچ شتی باشتر لە ژیری
بکوشە بەڵکو بەدسی بێـــری

بە کوڵ بیگەڕنی چون حەق نەناسە ٢٥٠
ئاش هرئەوئاشەو کاسەئەو کاســە

زور ژانە ژیان وساقە ســەری
خوشا وەمردن بە بختە وەری

ئینسان ئەر طناف بخەنەملــی ٢٥٢
باشترە لە ژین بەلازە ملـــی

هرکەس قسەی خڵک ئەکا بە لاتەو
بۆ ئەوان قسەی تویش ئەواتەو

پرس و مصڵحت لەکارا باشە ٢٥٤
سر وەبێ دەلاک هرگز مەتاشە

ئاوت خواردوە جاری لە کانــی
بەردی تێ مەخە ئەگر ئینسانی

نەبێ باوڕ بە، نەیش زور خوش باوڕ
نەوەک ریوی بە، نە کێژە کاو ڕ ٢٥٦

گوی بۆ بیستنە چاو بوتوا شـــا
بیستن ناوێتە تواشا حاشــــا

زوانت یەکێکە گوێچکەت دوانــــە
یا نێ یک بێژە دوان بـــزانـــــە ٢٥٨

راس ئەیژن، تازە، خاون لذەتـــە
کونە هەم خاون قدرو عێزەتـــە

موچیاری ناچی بە گوێچکەی کەردا ٢٦٠
هیچ کاتی بزمار ناچێتە بـەرد ا

موچیاری گَوجۆ نەزان و نا حەز
هر وەکو، گوێزە بیخەی لەگومەز

داری تَڕ ئاسان ئەچە مێتەوە
دار وشک بە ئاگر خەم ئەوێتەوە ٢٦٢

کەس وکارەی باش نێعمەتەکاکە
بێ کەسی تنیا بۆخودا چاکــە

٣٥

راضیم من نیلەی گێرە بکێشم
بەو شرطە منت خەڵکی نە کێشم ٢٦٤

مەلێ هەس ئەبێ گوشتی پێ بڎەی
مەلێ هەس ئەبێ گوشتەکەی بخوَی

مشتێ نمونەی بارو خەروارە
هرلە مندالێ کوڕ خاص دیارە ٢٦٦

ئەولێ جێگە زم وجێگە بێنــــە
جا بە خاطر جەم رم بوشێنــــە

ئەگر وەتەمای حُرمەت وناوی
حوَرمتی خلکی بگرە حەساوی ٢٦٨

هەی بێکە بەرک ئەو هر پالوە
ئەو کە بێ عورزەو گیجوهالوە

بەبێ صِفتی خوت بڎ ناو مەکە
نان ئەخوی‌نانە شان خراو مکە ٢٧٠

حەز ناکەم کسێ بژنەوی دنگــم
جام ئەیژی بشکم وَلی نَزَرنگــم

تا نه هاته گوێت شەقەی قناسە ـ ٢٧٢
هیچ نەت ئەزانی دونیا چە باسە

کەی لە پاش باران کەپنک باوە
نوشدارو لە پاش مەرگی زوراوە

بەن حاضر نیە چولا شەقەی تێ
زەماون نیەو دوهوڵ تەقەی تێ ٢٧٤

یاسین نیشانەی نزێک مردنـــە
بردی زل بەڵگەی پرت نەکردنـە

مەڕوانە ماڵ و حەوش ودەروازە ٢٧٦
دایکی بوێنەو کچیـان بخوازە

عَجول همیشە خمینەو ناشـــاد
هرکە صَبری کرد گەیی بە مواد

چونکە بێ خەمەو خوشە ژیانی
عیسا گرتویەو موسا ئاخانـی ٢٧٨

خوا بم کوژی عومرم نە مێنـی
ئەر جل و برگم زاوا بیسێنـی

هرکه بەرز فڕو، خوبە زل زانە
روژێ ئەیهاڕی چرخی زمانە ٢٨٠

هر قافلە ئی پیشەکی کەر بێ
بێ گومان ئەبێ توشی ضَرەر بێ

تو خامی بکەو بیخە بەدریا ٢٨٢
خوا ئەیدا تەوە لەنێو وشکیا

خوراکم ماس و برگم پلاسە
ئەر خەسوم بێلی ژیانم خاصە

کاوە کەج ناوی ئیمان ناوی کز
ئەگەر قسەیکیش بکرێی بودِز ٢٨٤

خانو یەکێکە کدبانو دویە
بویە خاک و خوڵ هتا ئوژنویە

ناکەس بە ئاسان ناکریی بەکەس ٢٨٦
مَحاڵە جاوو ببێ بە ئەطلەس

تاقت بیڕانەو یەقەمەد ڕە
ئەمری خودایە خاکیش مَیل بڕە

خوا مَیلی ببێ گشت کاری ئەکا ٢٩٠
تَختە تاش نیە و تَختە رێک ئەخا

خوا ئەر ببستی دەرێ بە حێکمت
بوت ئەکاتەوە چند درگای رَحمت

هر گیایێ لە سەر ریشەی خوی ئەوێ
هرکسێ بولای ئەصلێ خوی ئەڕ وی ٢٩٢

هَر صنفێ لە گر صنفی خوی سازە
کەو لەگر کەوە باز لەگَر بازە

کسێ ریگەیان نەئەڎا لە دێ ـ
ئەیپرسی مالێ کوێخا والە کوێ ٢٩٤

والاواز بیوە بیوە دار وشکێ
نەدَرگە بوڕیی نەدرزیە بشکێ

شاعێر کە زانی قافیە تنگە
ئەکەفیە بیری هَرچی جەفەنگە ٢٩٦

مەسێنە شتی کە خاون عەیوە
دیارە مالێ قلێب سەروە صاحێوە

تواضع دوژمن ئەکا بە یارت ٢٩٨
وَحشی تیـّریّتە ژیّر نیّلەّی کارت

کسیّ حەز ناکا کەس لیّ سەرکەویّ
باوک حەز ئەکا کوڕی هەڵکەویّ

مەوە تەماگر خاصی لەبڤ خـۆ ٣٠٠
گەنم لەگەنم ئەڕوی جولە جو

قرض‌کونە ئەبیّ نافوتیّ بەڵام
تویش یەقەی قَرزار مەگرە بەمُدام

هرکەسیّ قرضی مردم نەداتە وە ٣٠٢
درگانەی ئومید لەخوی ئەداتەو

لە زستان شەوی لەپیران تە ویّ
بسیانە جاری بویان ڕێک کەویّ

گوشتی رانی خوت بکە بە کەواو ٣٠٤
مەکیشە منت، پیاویّ ناحەساو

بەقسەی چەورو شیرین زوانـــی
ئەربخەڵەتــی گەوج ونەزانـــی

درێژە مەدە بێ خو بە قسە ٣٠٦
ئەر کەسێ کەسە حرفێکی بسە

هزاردانە قەل بەدانەبەردێ
هزار دانە پیاو بە تاقە مردێ

دەر پێک وەپیسی بدڕی لەپاتەو ٣٠٨
هزار دەرپی پاک پاکی ناکاتەو

کەسێ لە نێو گەل بە ئیطمنانە
پابندی قولێ و عهدو پیمانە

بە کەسێ ئەیژن ئازایەو مەزن ٣١٠
نەلالێتەوە هرگز لە دوژمن

وەها دیارە کە خطرنا کە
ئەم هەویرە زور ئاو ئەباکاکە

کەم خوت بگورە ئەربوێتە گەورە ٣١٢
بزانە دونیا پور پێچ و دەورە

هەر رێک ناکەوی هرگز بوکەسێ
دودانە هەنی بگری بە دەسێ

رێز لە دایک و باوک بگرەلەپیری
با تویێچ لە پیری قدرت بگیری ٣١٤

هەرکە، بێ مایە مل بەرزەو بکا
خوی بە سەرەوە بەزوین ئەخا

خواردن بو ژین و طاعتکردنە
تومەیژە خواردن بونەمردنە ٣١٦

ئەگر بەم شێوە قورئان بخوێنی
لەدینی ئیسلام رەونق ئەسێنی

شێرێ کە شێرە لە بیشە دەر بێ
هیچ فرقی نیە چنێر بێ چە مێ ٣١٨

هرکەس حقی خوی مربوط بەخویە
دایم ویژیاوە ئاش بە، نەوبەیە

بیستوتە ئەیژن بەبێ چیوی تەڕ
فرمانی ئینسان ناون گاو کەڕ ٣٢٠

ئەونە بو زکت مەکە پەژارە
ئەر روژێ نت بێ ئەدکا بێچارە

٤٢

کاتێ ئاو لە سەر چاوەوە لێڵ بێ
ئەبێ خەڵک هەربە تینوی وێڵ بێ ٣٢٢

هەربە کەیفی خوی هاتوەو چووە
ئاو بێ لەغاوی تایسە خواردوە
قەڵا هات لاسای کەوی کردەوە
ڕوینەکەی خویشی لەبیر بردەوە ٣٢٤

تازە کەی ئەبێ وەصلی ئەویارە
ئاخری عومرەو ئەوەلێ کارە
کوا ،کونەکەی خوم باشترەکەڵکی
لەمنت کێشان لێباسی خەڵکی ٣٢٦

کەسێ کە هێوای کعبەی والەسەر
هراسان ناوی لە ڕەنجی سەفەر
باب کە دەسەڵات بادە ئەولادی
تەماگەر نەوی بوێنی شادی ٣٢٨

بەدبەخت هەمیشە کاری نابارە
مزگت دورس کاد قیبلەکەی لارە

بەختە وەر چونکە یارەکەی یارە
خرابیش بێژی شیرین وتارە ٣٣٠

وایان فرمووە قدیم روزگار
سوار تا نەگلێ ناوێتە سوار

کوێر لە سەر ڕێگا نەبێ ناخوێنێ
بێ کراس لە خەوا، پارچە ئەسێنێ ٣٣٢

علاجی نیە کینەو بهانە
دیان کرمولێ ببی دوای کێشانە

جا بێ زکی خوت مدڕە لەداخا
کی مردو کی جێ مالە وجاخا ٣٣٤

هیچ وختی دوژمن وکەم مزانە
ناوی بژمێری دوژمن بەدانە

یارب ڕونەکا لە هیچکە نامەرد
گورگ پیر بێ ئەبێ بە مسخرەی سەگ ٣٣٦

عیبی یک وتن لە عاقلێ دورە
هەروەکو تفی سەربەرەو ژورە

هه‌مو كه‌س ده‌كا به‌م پێنده بڕ وا ٣٣٨
هرچی با هینای هه‌ربه‌با ئه‌ڕوا

هرشتی خاون ریشه‌و بنچینـــه
مـه‌شهوره كه‌شه‌ڕ به كونه قینه

ئه‌ر نه‌گبت بێت و بختت نه‌مێنی ٣٤٠
راسته ده‌لـه‌مه دیان ئه‌شكێنـــی

ئه‌گه‌ر گولـولـه‌ی تو كه‌فته لێژی
به‌ته‌ما مه‌به كسرچاكه‌ت‌بێـــژی

ئه‌گه‌ر رمـضان یا شه‌شه‌ڵانـــه
بشی من روژێ دودانه نانـــه ٣٤٢

به‌كه‌سێ ئه‌ڵـین عاقل و هوشیار
دوجارله‌یک جێ نه‌ی گستوی مار
پیشینه ئه‌ڵێن جێ كولـو به‌رده
جوابی قوزڵ قورد سنان وده‌رده ٣٤٤

ده‌ستی نه‌توانی بی‌بڕی له‌بێـــخ
ئه‌بێ ماچی كه‌ی وه‌كودستی شێـخ

بیستومه لـه زور پیاوانی ماقـولّ
شەڕ بە شمشێرەو مامڵە بەپـول ٣٤٦

گەرەکتە نەبی توشی دردی سەر
هرگز بێ رفیق مەچو بوسەفـەر

بەدس ئاسنی داغ بکە هەویـــر
نە دستە نەظر بەردەمی ئەمیر ٣٤٨

سێ شت خەم لـە دڵ ئینسان لائَبا
سەوزەلانی و ئاو دیمنی زیبـــا

گای جفتی هرلـە کوێری دیارە
تاریکی شەو ها سەرلەئیوارە ٣٥٠

تولـە ئاسیاوا فرەت پێ چیوە
لەڕێ ڕائەکەی زوبکەیتەوە

دَردی سَر ئەبێ هربە دردی سَر
چ سربەی لەبَرد چەبَرد بەی لەسَر ٣٥٢

روسَم و زوراو ماپارەو گوڵگل
هیچکا میا ننما نگشت چونە ژێر گِل

لە نێو ئەو هەمو پَیغەمبەرانە ٣٥٤
تەنیا جرجیسیان لایەو جوانـــە

قسە کەفیە زار ئەکەفیەبازار
رازت لای یَکێ پرست لە هـەزار

ئینسان ئەبی جێ ئەونە بێلێتەو ٣٥٦
دیانیان لە یک سپی نە بێتـــەو

بویە لای خەڵکی زانا عَزیـــزە
دانا بە دِرکان کەربە نەقیز ە

بێ خەمو خیاڵ دەوزان ئەڕانی ـ ٣٥٨
خوزگم بە خوت بێ واهیچ نازانی

ئەزانێ ونا یێژی ئەڕوی ڕەپەڕپ
خوی داوەسەلە کوچەی عَلی چەپ

کوڕوی کە بە شیر گا مێش گەورەوی
بە ئەسپی لەنێو ئاوا ئەخەوی ٣٦٠

باوڕکە جولە دیوار هەڵئەبـــا
هەرلە هەواوە جوڕە ناڵ ئەکنا

چولەکە چیە و شورباکەی چیە
ئاشی ترخینە بیسمیلای نیە ٣٦٢

تەمەڵی تەغا راضی بوبە کا
لەئاکامیشا کایانپێ نەدا

فرصت ئەفەوتی و ئەچێتە رێو
تەنور تاگەرمە نانی بە پێو ٣٦٤

کاتێ لەنیو چاڵ دەرهاتا ریوی
وتی نذر چی و گەزو جاووی چی

کاتێ داماوی و نەبون مەبەستە
ئەم دەستە موحتاج نەویبەودەستە ٣٦٦

ناشوکری مەکەو قانع بە کاکە
لەو قوڕە توزی هەڵبسێ چاکە

کاتێ موعجیزە شَقَ القَمَرە
تانەی ابو جهل دی بێ ثَمَرە ٣٦٨

مَشهورە ئەیژن مارانگەستەز و
ئەترسی حَتا لە گوریس بازو

تاکه ژیر هاتو بیری کردەوە ٣٧٠
شێت هات وما لێ خویی کردەوە

ئەونە نە هاتی، بولای هاتــو ە
بەخەمی کونەو سەرنا نێتــە و ە

بەتاقە، گولێ نا وێتە بەهـا ر
هیچکەس بەلابا رنا چی بۆهەوا ر ٣٧٢

کا تێ بڎبختیت ئەوەڕی وک سەڎ
تویش لەنا وختا کا رمەکەنا مەڎ

تَشکت لە پرسین نەوی ئەی بر ا
ئینسا ن وەپرسین ئەگەیتە بەغا ٣٧٤

هیچ کا تێ لەقەمەدەتۆلَەبــە خت
نسیە با زور بێ هەرنا وێتەتَخت

وتیا ن قنلاشک ما لە کت کوا نــی
وتی نا زا نم من، با ئەزا نـــــی ٣٧٦

حیز وا ئەزا نێ گشت کەسێ حیزە
دز وا ئەزا نی گشت کەسێ دز ە

لە غەم وحسرەت ناخوی تاوێ
لەداخی سقز جاجکە ئەجاوێ ٣٧٨

بولبول لەگەر گول هەرکە،رویەی وێش
بزن و دڕک ودال کەرو خولە مێش

کەلە شێر ئەگر، ناوخت بخوێنی
ئاخریە، ئەجل بوخوی ئەگەێنی ٣٨٠

دز توبەیش بکا باز هرئەد زی
ئاش لە مزین بێ ئاخر ئە مزی

تا گەوجی ئەبێ بخوەی توسەری
فیل هەربە چەکوشئەدەن لەسەری ٣٨٢

پێ ئەحەسیتەو دلێ ماندو وێ
دلێ نە صد دل عاشقی ئەوی

هەرتا کە حەزکەی ئەم دونیا سێرە
میشەسی مەلە چولەکەیش طیرە ٣٨٤

هەرتا کە بمرێ لە ئەی ئافاقە
کوێر هەروەتەمای دوچاوی ساقە

٥٠

کاتێ دیان شێرلەبێشە نەما
کەمتارو ڕێوی گشتکەفتنەسەما ٣٨٦

هوشت بێ ئەگەر شمشێرت وەشان
حاضر کەبوخوت سپەرو قەڵخان

پشتی لوکەیەو بەری سیپاڵە
وا کونە، سەما، پێئەیژی خاڵە ٣٨٨

زویەکە سختەو دارهێش ناتانی
وَلی گاجفت لەگاجفتی ئەزانی

چون بەنفعیە سودئەواتەوە
حەقیە کڵاوەکەی هەڵ بخاتەوە ٣٩٠

بو فەقیران کار حَضرەتی فیلە
نوبەنی ئاسان بێتەژێر نیلە

حەیفە قسەی خوش گومو گوڕبوی
هزار حَیف ئەگر زانا کوێر بوی ٣٩٢

هرشتی خوا، بو شتی خولقانی
چاڵ ئاوی تێکەی ناوێنەکانی

٥١

کسی تا ناخوش نەوی نانالێ ٣٩٤
بڕوانە ڕنگی پرسە ئەحوالێ

لە دەس نەچون و لە گدائیـــا
لە درێژیەکەی ئەدا پانیـــا

ئەونە مەپرسە لەزور ژیاوان ٣٩٦
بیشتر بپرسە لە زور گەڕیاوان

لەسیبەر خویان ئەسەڵمێنە وە
لەکِمە کوَتر ئەڕەمێنە وە

ئەم دووەیش لەدوی ئەو دوَوانەیە ٣٩٨
ئەم نانیشە هرلە ئەو نانەیـــە

سەرم ئەربەقدپای توی بـزانـا
منیش ناو خومم ئەنیا بەدانـا

تاجر ئەزانێ چی والە بارا ٤٠٠
دڵاڵ ئەزانی چی ها بازار ا

ئەگر کە ئیوەیش وائازاوکوڕن
دا بین بزگوریک لەمەدابڕ ن

٥٢

قسەی قدیمە بۆژین و ژیان
یالە دارستان یالە شارستان ٤٠٢

واتوڕە بووە هاکا بلێوی
ئەدابەڕانا قەپ ئەکا لێوی

کاتێ بێ پەروا تو کاڵک ئەخوەی
ئەبێ بوێسی لەپای لەرزەکەی ٤٠٤

بەم شێوە بگری ئەر بەدەمەوە
پشتت وەک زکت نرم ئەکەمەوە

وجوانی ئەم وت شێر پیربێ شێرە
ئیستە ئەزانم پێر شێربێ پیرە ٤٠٦

بزنێ خاونی بەلایەو نەوێ
ئەر بزێ حتمی گێسکە نیریەوێ
گدا هرچی زور مل لارەو بکا
بزانە زورتر ئەو دورو ئەکا ٤٠٨

خوا غضب بگری لەداری خراو
ئاخری ئەیکا چەق چقەی ئاسیاو

خوا و هیمەتەکەی شیخ بهاء الدین ٤١٠
تو چاکەو ببی با ئیمەدز بیـــــن

راس ئەیژن پیاوی پیاو کوژدیارە
مەلێ گوشت ئەخوا، دەنوکی لارە

سوڕنا، بەیتە دەس ناشێک وەک بلە ٤١٢
فو ئەکا بەئەو، سەریاوا زلـــــە

پیاوی زکن بێ هەر ناوێتە ماڵ
ئەونەیش ناپرسی حَرام وحەڵاڵ

وتیان بە گورگی ئەدکەن بەشوان ـ ٤١٤
وتێ ئەو شەنسەم والەکوی قوربان

شوان شوانیەکەیپێ ئێفتخارە
نان چنینەکەپێ عیب و عارە

دار پیر ئەبێت ووشک وبێ ثَمر ٤١٦
لەعمـری جارێبازی دێتە سەر

بەردی کەنادان بیخاتە ناوبیر
صد دانادەری نایری بەتَدبیــر

هەر وتویانە قسەی حق ڕەقە
جّی تەشەر جویّن جیّ زیلە شەقە ٤١٨

لە پێشینیان ئەم پندە ماوە
نگبت خوی خاصە قورتی خراوە

لەترسی گورگا چومە پاڵ قاطر
لەترسی مارا چومە ناو ئاگر ٤٢٠

گشت شانامەیان خوند بوسەیوەهاو
پرسی جا روسەم ژن بوّ یا پیاو

فرصتە هرچی دەس بەجیّ کریا ــ
حاشا لەو خویّنە شەوهاتە ملیا ٤٢٢

خالە گیان پەوچی پیّت ئەیژم خاڵە
چوڵەکە بگری بوئەم منداڵــــــە

خوَ نابیّ بوَ هر کویّرو کەچەڵیّ
بنری چەمەری و عَلّم کوتەڵــــی ٤٢٤

لەگر بذ ئەملان مەبە بە هاوسیّ
هاوسیّ لە هاوسیّ ئەگری سرئاسیّ

٥٥

کەر ڕێگەی بەغای صدجار کوتاوێ
هێشتا هرکەرە بەهێسرناو ێ ٤٢٦

کەرێ کورتانی زێرو طەڵا بێی
بەنوقل ونەوات ئالف دریا بێی

جبرەئیل بێرا بێکە مەیتەرێ
هیچ ترکی نادا ئەو ڕویەی کەرێ ٤٢٨

بیوەسیتەو، بە دوسە ر ە
خزمەتی کەی دومیتەرەوێلێبکەی کرهَرکرە

شێر هَرگیز ناخوا مَنەی بەر ڕێوی
حەیفە تو قرضار، نوکیسە بیو ی ٤٣٠

پاش حفتا بفری هات لەم بازیرە
بە حق ئەم پیرە بقد ئەو تیرە

خوش ئەبێتەوە، زام تیرو خنجر
هر خوشەو نابێ زام تانەو تەشر ٤٣٢

ئەوکاتە، ماڵت بوبە کلیسا
گەوزە ئاوی رشت بوچک خلیسا

ئەگر دایکی خوت لاتەو قوربی هَس ٤٣٤
هیچ کاتێ جوێن مدە دایکی کەس

ئەگر ناتوانێ ببی بە عیسا
مەشکێنە ئەقل درگای کلیسا

ئەگر گوشوارە دوڕو گەوهەرە ٤٣٦
گوی لە گوشوارە زور عَزیزترە

شەڕبکاد لە گڕ گەورە ناکەسێ
وها ئەکەفی ئیتر هەلّ نەسێ

مندالّ ئەر یەکەوتک وتاقانە ٤٣٨
ئاخری خولە یاخو دێوانە

ئەم موچیاریە زور وردو بەکلک
سرت مەوە ناو مَحرەمانەی خەلّک

مەکە ڕفێقی شەرورو بدکار ٤٤٠
خائن وحسود فِتنەو طمعکار

پاکی مقبولەو تەکبُر پیسە
بێ مایەس هرکە رژدو خَسیسە

٥٧

ئەوکەسە خاون بخت و ئیقبالە ٤٤٢
عاشق تەمیسی حَیاط و مالـــــە

لە برهەمی خوت باشترە قورّ ی
لەوەی کە حاتَم پێیت بڈا هـورّیّ

ئەزبێ منت بێ دانەی بەروانک ٤٤٤
عَوضـی ناکم بە چوخو ڕا نــــک

تو کە ناجورە تەواو کـردار ت
چون قَبولـێ کەم پندو وتا ر ت

وا، تەڕە هەنوو، وەنوکە بەنە
٤٤٦
بەرلە زَوضە خوێن خریک شیوەنە

لەگر سێ کەسا مالە مە کـــــە
مالّ جدم لاُتَکَلَـُم چوق دمـــــە

بێژێ چاکرم دی فروشـیا وە ٤٤٨
تا خەمەو ببی باری کریاوە

هەوالـێ خراب بەنە بایە قــو ش
بولبولّ توبهار بێرا و موژدیخوش

صدف بویه وا گوهر فروشه ـ
به‌و بونونه‌و هه‌یه سه‌را پاگوشه ٤٥٠

ریشه‌ی ئه‌عصابه مَیژه وانیه
باوک توڕه بێ کورێ ڕوانیه

باژاوێشک مدُه توبَه‌ره‌و ڕوی که‌س
ئه‌رهات به‌رده‌مت بگره به پشده‌س ٤٥٢

نان دورمه مه‌که مَیبرّه به‌دیان
مه‌یکه ریزه‌ولّ مه‌ینه له‌سَررا ن

مساک نه‌گیته ئیسراف حرامه
میانه ڕه‌و به بوخوت بفامه ٤٥٤

ئه‌ر دس به ئوزنو یاخوت خَیته‌لا
یا قِنج دانیشی سوکه‌وناڕه وا

دایم سالمی ئه‌ر کم بخوی تو
(کُلوا وَاشرَبوا وَلاتسرِفو) ٤٥٦

سوک بگره تیکه ظریف بیجاوه
په‌ڵخوردو تیکه‌ی زل زور خراوه

مایەیٚ خوشیە سَیران و شکار
تواشای چیمن گولٚ وئاوود! ر ٤٥٨

تێکوشە خەفت نەکەی بەمایە
راستە خفت بار عومری کوتایە

مونافق تاکەی وَیتە مار ماسی
بچو یامار وە٬یا ببەماسی ٤٦٠

سخاوت نیشان مڎە لە مجلیس
کارێکیش مەکە پێیت بێژن خَسیس

بە ئوستای کاملٚ تو مڎە فرمان
کار زلیش مڎە بە ناشی و نەزان ٤٦٢

هرکوی بەکەلکە خوی لیٚ بەن اَکا
وە هَربارێکا بایٚ بیٚ شەن ئەکا

زانیت زەمانە زور ناما قولە
تو لەگر ئەوا بسازە ژولە ٤٦٤

ئەر بە شاگردی کسیٚ دلٚخوش کا
ئەبێ کە روژیٚ ببیٚ بە ئوستا

با بمرێ ئینسان له برسی به فرض ٤٦٦
لەوە باشترە زیندو بێ بە قەرض

پیاوی کامڵ نایژی و کار ئەکا –
نیمە پیاو ئەوەس ئەیژیوکار ئەکا

ئەو کەسە ژنە ئەیژێت و ناکا
٤٦٨
نیمە ژن ئەوەس نایژیت وناکا

ئیستَش وام لە بیر ئەوبێتەکەوا
فیلە وان ئەیوت لە دَشتی سینا

ئەگر حالێ مور بزانی بِاللّٰه
٤٧٠
وک تویە لە ژێردەس وپای فیلا

پاش حەفتا بَفری هات لەم باژێرە
بَحق ئەو پیرە بەقدْ ئەو تیرە

هرچێ عامریە خونابن بە قَیس
٤٧٢ هرکە قەرەنیە خونابێ بە وَیس

عیلم وزهد هردو وای بەحالێیان
کەفنە دەس احمق یاناحالێیان

سگی زور سپڵەو نمک نەشناس
فرە باشترە لە پیاو ناسوپاس ٤٧٤

عاقل زوانی والە پشت دڵیا
ئەحمق قلبی وا لە نیوی دەما

جیّ نیە ئینسان پاگوڕێتەوە
سگ خاونی خوی نادوزێتەوە ٤٧٦

ویٚردیٚ زور باشە بەیاد ئاوەردەن
وەلی سوراخی دوعات گوم کردەن

ڕەش لە سەر سپی فرە نقشینە
ڕەش سور بپوشیّ بوەپیّ کەنینە ٤٧٨

راستە کە مردو موچیاری ئەکا
وەلی کوا زێندو کە گوی پیّ بدا

ئێخلاقی منداڵ دایە ئەزانیّ
خرابی هاوسیّ هاوسیّ ئەزانیّ ٤٨٠

بەقولیّ مشهور سگ شرفدارە
لەو ئینسانە وا مردم ئازارە

ببه به نوکر ببه جه مـــا ڵ
وەلـێ نەوی بە برا بچوکی مـا ڵ ٤٨٢

دینت وک صدیق عَدلت وەک عومـر
حَیا د وک عُثما نعیلمت وک حَیدر

شەش ما نگە ئَیژم دەروژ تا مڵ کە
ئَیژی ئیسترم نا وێسم زوکە ٤٨٤

ئەگر رێد کفتە شا ری یک چا وا ن
چا وێکت پوشە دَستم بە دا وا ن

قلـم وتی من شا هی کەونَینـم
خا ون قەڵەم بە دَولت ئەگەپنم ٤٨٦

ئینسا ن لە وُتـــن پشیما ن ئە وێ
نَمْدی بێ دَنگیٚ پەشیما ن ببی

زشتە خَڵکی چین ببەسن ئێحـرا م
مەکەئی خەفی لە بَیت الحَر ا م ٤٨٨

تا کە صد هزا ر مندا ڵ نەکوژیـــا
موسا یا ن نە کرد بە کلیمُ اللّٰە

بَم جِل و برگ وبەئەوسرو ریــــش — ٤٩٠
ئەچِیَ بۆ سیَـرا ن ئەویش لـە تَجریش

ئەر همو شەوی بۆا بە قـــــدر
قـــدری نەئەما لَیلَةٌ اَلقَــدر

خوا یا بی بـڕی دوغەکەی لَـیلـی
٤٩٢
ما سەکەی کەمەو ئا وەکەی خیلـی

بە زیزە ریزە ئەویَتە خەیلــێ
بە تِکە تِکە ئەبێتە سەیــــلێ

شیستــە ئەتا نی حەیفکە نا زا نی
٤٩٤
سوزی ئەزا نی حَیفکەنا تا نــــــی

بکە رەفا قتکەنا س و هـەلاج —
مەوە بە رفیق بەخێلْ و وڕا ج
خوا لەو کا تە وە دونیای دا نا وە
هرکە هرچێ لایقە پێ دا و ە ٤٩٦

ئەوا نەی کەمن خوشم لێ نەها ت
یکا یەک هَموی گشتوَسَرم ها ت

خَریک شیوەنە لەگر شوانا — ٤٩٨
لەولاو، دیو، ئەخوا لەگر گرگانا

حڕامە لەگر ناجنسا کلام
سَلامی لەگر خەڵکا وَسلام

هیچ کاتێ مەچوە هوێجی مَێنەتەو
خەفَتی سوزی مەکە مِل خوتەو ٥٠٠

جوان وریا بە ئەوانە پیرن
دونیایان دیوە زور ئێرادگیرن

ئەی بالادس تو خوتیش ژێردەسی
ئەر ئازار بەخلک بگەینی پەسی ٥٠٢

کاش گشت حرامی مەسی باور دا
بادانەی، وریا نەما لە دونیا

ئیمە هرتا بیخ گەلۆمان ئاوە
موفتە وێژ هالە، وشکی وێساوە ٥٠٤

ئیضافە لە حَد تۆ خوت ئەکوژی
ئەو مەیتە بە ئەم شیوەنە ناژیی

بُوخوەو ببەخشە کەمێکیش دا نــە ٥٠٦
هَرچیٚ جیٚ بێلیٚ بوٚ دیگرا نـــــە

چل گز با ز ئەوەی دەی فرمو بیکە
ئەگر یز دٛ دورە خو گەز نزیکـــە

تە ماگر مەوە بە هیوٚای خاور ـــ
خاور بوٚتو، هَر ناویە ئاو، هاور ٥٠٨

لەوکاتا تَنگبت سوارت ئەو یٚ
دَست خالی بیٚ و ئیٚطـوارت نَوێ

تاوان خومانە واکە بدٛ بَختین
ئەرنجینە شوین بدٛەوخوشبختین ٥١٠

کی لە پیشانیت بدٛی نو سیـــوە
هَر چیٚت هَس خوت بوٚ خوتت کرٚیوە

صد جار وتم پیت باز هر نازنەویت
ئیتر نایتەوە،کاتیٚ ڕویت ڕویـــت ٥١٢

سَر بچوک و ریش باریک و طَویل
هر سیٚ بوٚاحمـق نیشانەو دلیــل

کسێ کە زانی و زانی ئەزانێ
ئەسپی شەرف لە عالَم ئەڕانێ ٥١٤

ئەگەر نەزانێ و، زانی نازانێ
کەرە، شەلەی خوی تا ماڵ ئەڕانێ

کسێ نەزانێ هیچی نازانێ ـــ
تا مەحشر هەر لە جەهلا ئەمانێ ٥١٦

ئەوان دوکەس بۆن ڕفێق و هەمرا
ئێمە صەد نفر بە تەک و تەنیا

ئادم ترکیبێ فرە جوانە
نیمی فریشتە نیمی حێوانە ٥١٨

ئەر بەم‌لا بۆڕوی بانترلە ئەمە
ئەر بەولا بۆڕوی لە ئەویش کەمە

خوت سوک و شەکت پەشیمان مەکە
ئێمتحان کریاو ئیمتحان مەکە ٥٢٠

دایم پێ کەنین بێ لە دەمتەوە
با دونیا، کەنێ هر لە دەمتەوە

له دونیا کسێ تەواو هەژارە
حسودو بەخیڵ هەم طمع کارە ٥٢٢

خواوند خوشی تێ لە جوانێ
کە توبە بکاذ هَر بە جوانی

ئەگر تەماتە کارت کەفیە بەر
زولە خەو هەلسە لە کاتی سَحَر ٥٢٤

بە زۆر شکێنی خڵک کاڵەو مەکە
بە مێنت ئیحسان بَطاڵەو مەکە

هر ضربێ بو خوی ئێشی عَیانە
ئێش لە دسی دوس فرە گرانە ٥٢٦

لە ضعیف ڕوا نیە بکەی زور
ظاڵم ناوخشی خلاقی غَفور

ها توچوی خَڵکی خوی کارێکە خاس
وَلی نە ئەونە مردم بکەی یاس ٥٢٨

روژوبگرێ ونمازی تەوی
وەکو وەویکە جیهازی نەوی

بۆ دینی ئیسلام هر ئەوە بەسە
مەسی حَرام کرد لەهَرچی کەسە ٥٣٠

باشیان فرمووە ئەو طَریقەتە
حقێقەت دینەو، دین حَقێقەتە

دیاری ئەدیب ئەو نوسینەیە
جێتێلی هَرچی، لە نێو سینەیە ٥٣٢

گەورەئی گشتی بە وتار نیە
دوصد وتە وەک یک کردار نیە

پَندونصیحت بە لوقمان ئەکەی
خریکی زیرە بۆ کرمان ئەبەی ٥٣٤

لذتێ واها لە عَفو کردن
هیچکاتێ نیە لە تولەسَندن

کاتێ دیت خەفت هاتە بەرەوە
ماڵ بێلاّ وەجێ بێرە دەرەوە ٥٣٦

هرکەسێ بۆخوی لەبیری ماڵە
خوش بەحاڵ کەسێ ماڵی حەلاڵە

ئیمه بوچل سالْ هاتوینەسەیاس —
خوا بێته فریاد خَضرو کا اِلیاس ٥٣٨

خاون چوار شت عبدیکی عالــــه
عێفت و عیلم و حیلم وعدالــه

سێ شت هەس ئینسان تیّری لێ ناخوا
لەش ساغی و ژین ئەموالێ دونیــا ٥٤٠

دوشت زور تالن لم دار دونیــا
ناخوشی غریب ، پیرُتەک وتنیــا

چوار شت کەمیشی زورو خراوه
ئێش و هژاری عارو عَدار ە ٥٤٢

مندالێ خراو شەشم ئەنگوشتــــه
بی برّی ئەێشی بمێنێ زشـــــته

والی بوّ ولّات وەک سەرە بوّ تەن
حاکم باش نەبێ وێرانه وه طــن ٥٤٤

ئەگر تەماته قدرت نەبێ کَــــم
بە راس یا دورو هیچ مەخوەقَسَم

قسەی راس بێژەو دوربەلە کەلەک
خەڵک لە قسەم خور ئەکەفێتەشەک ٥٤٦

دنگی موتورە گریان و کەنین
نیشان ئەدا حالْ دلشادو خمین

تاویٚ خوت بنیٚ وجێگەی خەڵکی —
ئەو سا قضاوت بکەی بە کەڵکی ٥٤٨

ئەبەسزیٚ درگا، کاتیٚ کە مردی
هرکە بوٚ دین و خوا کردی بردی

ئەگر ئەتوانی دڕکیٚ هەڵکەنە
لە جێگەی ئەوا گولیٚ دابنە ٥٥٠

هرکەسیٚ کە بڎ قەولەو دمدەمی
باوڕت نەبیٚ هیچ بەقەسەمی

لەم دونیا جوریٚ تو رفتار بکە
روت ببی بیژی تویش وەک من کە ٥٥٢

وایە فرمووە وَیس یەمەنی
بینی جسور بەو، گاهی تأنی

هرچی ئەتوانی ڕوبەرو بێژی ٥٥٤
ئەبێ پشتە سەر هرئەوە بێژی

ئەونە بێ مغزە، هروەسە شتێ
بۆ کوێر هەلێپەڕێ بۆ کڕبیکوتێ

کەسێ کەلەگر تو خراو نیە
خراپە، لە حق ئەو صواب نیە ٥٥٦

کسی کەبە شیر داغ دمی سوتا
ئەر دویش بخوا، پفی لێ ئەکا

تو کە فێر بوون وەعار ئەزانی
بێ خبری لە عاری نەزانی ٥٥٨

هرچی ئەزانی پندو موچیاری
تو بێژە هرچند کم خریداری

ئەگر، دو کێف بن، چە پیاووچە ژن
لافاوی خفت تێرێدیان لە بن ٥٦٠

ئەر ژینت نەبی تو لە بەهشتا
ئەبژی هشتا مغمونی هیشتا

له دسیا نەوە بقا ل زەلیلـــە ٥٦٢
ئەگر صولّح بکەن مشک و پشیلە

ئیسلام نەژنەوی کافر نەوێسنی
بێژە با کرپەی گیانم نەمێنی

کەر، وەزیندوی بَرنەقیز، نەگرێ
بتـــوپێ چون بَرچا و چلّە ئەگرێ ٥٦٤

لە ئاسیا و ریشت سپی کرد وە
والە مَعریفَت بود نەبزد وە

مەێ خوەو، بسوزنە، مینبرو خەرقە
وەلێ تو مردم ئازاری مەکـــە ٥٦٦

تاقت بێرانە، خوت مەکە وپـە ن
هیچکـە تا ئەبد نا مێنی لەبەن

ئەر ئەم تیرانە، روسم ئەینێرن
نە بو مردو، بۆ زیندو بکیێـــرن ٥٦٨

بویە خوا، دوَلەت، دای نا وەکەنم
نیمی خوت بیخوە نیّمی بە مَردم

هرکەخوی لە خەڵک ژیرتر بزانێ
ئەوە ئەحمەقە بە خوی نازانێ ٥٧٠

هرکەسێ هەسی رەویەی سَخاوت
پیویستی نیە زورو شَجاعت

قسە ئەر طلاو دوڕو گەوهَرە
باز ناشیرینە دُوینی فرە ٥٧٢

لەگر بذکاران مەوە بە هاوسێ
ئاخر تویش هروەک ئەوانت پێتێ

ئەمە فرمودەی عیسای مەسیحە
لەگر دوژمنا دوسی صَحیحە ٥٧٤

ئەر تاقت بیری ئاخر پیروزی
لە هالە هەلوا ئەخوریی سوزی

ئەگر تەماتە دوربی لە شیطان
مُعلم نفس بەو شاگردی ویجدان ٥٧٦

حدیثی صَحیح واتەی حەضرەتە
مالێ بێ مندالێ کەم بەرەکەتە

هرکس خوی بکا بەسزباری خەڵک ٥٧٨
مَلعونە بوژین هیچ نایێ بەکڵک

هرکس بدْ مَزاج هم بدْ ئیْخلاقــــە
ویجدانی نَفسی ئەکا فەلاقــــــە

هَرکە ئیْشانی دلْ دایک وبابی ٥٨٠
ئەبێ بترسێ زور لە حیسا بــــی

ئەر شیرّو نَهنگ پولَنک وفیلــــی
بەدس مەرگەوە ئاخر ذەلیلــــــی

فتنەو دوزوانی کاری‌نە فامە
فاسق و فاجــر بێ ئیحترامــە ٥٨٢

پیر ئاخر خَیر بێ لەنیّو میلَتی
وک پَیغەمبەرە لە نیّو ئومــەتی

ئەولْ جار بورّو هاوسێ بویّنە
ئەوسا جابورّو خانو بسێنــــە ٥٨٤

تو زور بترسە لە چاپلوســــی
حرامە بکەی لەگەریان دوســـی

راسی و دورستی بۆرضای خواس —
هرگیز گوم ناوی کسلەرێگەیراس ٥٨٦

دۆشتلە زسول ماوە بۆ ئو مەت
قورئانی خوداو سونتی حەضرەت

بڎ بختی تەنیا ئەوەیە خاسی
دوس و دوژمنت تەمیس ئەناسی ٥٨٨

چند جَور چند جَفا چند خاکەساری
بۆم بە شوانەکەی حەق نادیاری

قول ڒەش و چرمو ناکفیە دیار
تاکاتی ئینسان نەگیتە بکار ٥٩٠

خراو ترین دوس ئەوەس، بکوشی
تا ڕیفت بکاو عَیبت بپوشی

گشت بە ئومیدو هوای هیوایە
بویە بە مندالّ شیر ئەڎا دایە ٥٩٢

ئەر کَج دابینێ بەنا، ئەولّ خشت
ئاقیبَت ئەڒمی دیوارەکەی گشت

به منداڵی پەس٬به جوانی مەسی
به پیریش سِسی کەی خوا پَرسی؟ ٥٩٤

راسه زانای خاس لەزانای دەغلْ
جیاوه نابن غَیَر به حُسنی عَملْ

ئەوەیه بهرەیْ زانین لە دونیا
تو بپارێزی لە گوناو خه طا ٥٩٦

سێ کس لەم دونیا زومەبن فانی
قَصاب و دار برْ نەچیرەوانی

هَرچی فره بیْ هرزانتر ئەبێ
عیلم فره وبێ گرانتر ئەبێ ٥٩٨

هیچ خوراک مەخوه بەبێ اِشتها
بەر لە تیْری دەس کێشه لە غذا

پیاوی دَیوس و بێ عورزەو غیرت
هرگز نازنەوی بُوی لە چه نه ت ٦٠٠

ئیمانی کاملْ نیه هیچ کەسی
ئەر راضی نەبێ هاوسێ لەدسی

هرکەسێ عەهدو پەیمانی نیە
بیناسە ئەوە ئیمانی نیە ٦٠٢

هرکسێ نەکا شوکرانەی خودا
بەدلْ لە هیچکەس تەشکر ناکا

ئەگر خوشت تێ لە پیاو خاصی
بیکە بە پێشە دورستی وراسی ٦٠٤

مردنی خلْکی و قوم و ئەقرەبا
موعێظەس کەسێ هوشی پێ بڎا

وایان فرمووە زاناو ژیرەکان
شەڕلە شێف باشە ئاشتی لە خەرمان ٦٠٦

کسێکت دی بێ شەرم و حەیایە
ئەر غیبەتیان کرد مەیژەگنایە

هەرکس مارەئی ژن نەفلْە بکا
لەگر خێزانی خوی زنا ئەکا ٦٠٨

کەسێ بەراسی تەمای مردنە
هەمیشە کاری چاکە کردنە

مەحاڵە ڕەحمی خوا نازڵ نەوی
لەو ماڵە هەتیم تیا گەورە ئەوی ٦١٠

قسەی کەم باشە هرچند مەلا یە
قسە نوقرە، بێ سکوت طەلا یە

عیادت بیمار ڕەویەی رسولە
هیچ تەرکی مەکە فرە مەقبوڵە ٦١٢

ئەر بمرێ لە ڕێ زانینا هرکەس
ئەجر شەهیدی ئەکەفی تە دەس

چە باش فرمویە شاهی مەدینە
(اُطلُبُوا العِلمَ وَلَوبِا لصّینَ ٦١٤

ئەر صیلەی ڕەحم وەجێگە بێری
توشەی قیامت بوخوت ئەنێری

کوڕ خاص هرلە منداڵی دیارە
مشت خوی نمونەی بارو خەروارە ٦١٦

کم وبیش ئەبن بە عادت کردن
خەوو، خواردن و، زورقسە کردن

مەخوە شتی زور گرمە یا سردە ٦١٨
با دوچار نەبی بە دردی معدە

لەجێگەی نمناک پا دا مەکیشـــە
توشت تی روماتیس و دلٚ ئیٚشە

ئاو شەووخەوزوژلەش بیمار ئەکا ٦٢٠
ژن کوڕدار مالیٚ شو خراو ئەکا

آگر عاقل و خاون ئیمانـــی
هرگز مەخەفە توبە عوریانـــی

دستت بشورە دایم بە صاون ـــ ٦٢٢
رو پاکەو مەکە بە چاکی داون

هرپوشیٚ مەکە وَبیخ دیانـــا ـ
سیواک کە لە وختخەوو بەیانا

دەس بە چناکەو دودس بە ئوژنو
مەیکە بە عادت ناجورە بۆتــۆ ٦٢٤

ئەگر ئەنگوست نەکیتە بینـــی
تولە سینوزیت محفوظ ئەمێنـــی

سمێڵ کوتا کەو پێ مەکە بازی
ئیسلام وبهداشت لێت نابن راضی ٦٢٦

ئەگر لاوازی وبە کوڵنج فێری
مەچو بۆ حەمام لەوخت تێری

لە پاش حَمام چون خفتن صَوابە
مایەی تَسکینی روح و ئەعصابە ٦٢٨

باشی فرمووە رسولی موختار
لەش دامەپوشە لەبادی بَهار

کوتا کە زوان لە غَیبەتی ناس
تالە عقوبت مَحشر بی خەلاص ٦٣٠

زور قسە مەکە صُبح تا ئێوارە
قسە هزارە دویان بەکارە

%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%%

٨١
بەشی بەخیلّی ،فتنەئی َوخیانت

ئەترسی هرکەس خەیانتکار ە
ئەر چێو هەلّ بکری سگ دز دیارە

لە چلەی زمسان بەلە ئاوی سزد
بەو شرطە نەی لەپرد نامرد ٦٣٢

هر دەردی بوخوی درمانی هەیە
گَوجی وَبخێلی َعلاجی نیە

ئەگەر واز بێریّ حسودی بێ فَرّ
ئاو ئەخواتەوە گرگ لەگەڕیّ مرّ ٦٣٤

کەر دێزو ئەکا حەز بە توپینی
بەلکو خاونی ضرەربوێنیّ

بێلا دا کەفیّ خَسیس بذکار
یازەبی خودا پانذاتە مار ٦٣٦

ئەبلەئەوەیە کە خوی ناناسیّ
هر روژی دەرتی لەنیو کراسیّ

قدیم ویژیاوه مالی ئه‌مانت
خاک وگلیش لیٔ ناکه‌ن خیانت ٦٣٨

دز به شه‌و دزه ئه‌م به نیوه‌ڕو
ڕحمت له‌روحی‌کفن‌دز به‌رو

دزی خرابه چه وردو چه زل — ٦٤٠
میروی مالٚ هاوسێ شه‌وئه‌یکه‌نه‌مل

تا دزو خائن هاله ولاتـــــــا
خه‌م وئاخ کیشان هرهاله پاتــا

سه‌رتا پای بالاّم حسره‌ت و خه‌مه
حسود هر ئه‌یژی خه‌فه‌تی که‌مــه ٦٤٢

هرکه‌سێ نه‌بێ له‌بیری تولـــــه
ئه‌و له‌بابی خوی نه‌بووه،زولــه

چاییک تالٚت خوارد ئه‌ر له‌گزکه‌سێ
خیانتی پێ بکه‌ی ناکه‌ســــــی ٦٤٤

ئه‌شیا بمردای ئه‌بی داڕز ی
ڕفیق قافله‌و،شریکـــــی د ز ی

تا کۆڵە فیتنە ئاوێ ژێر کاوێ ٦٤٦
شەڕو ناکوکی دوائێ نائێ

سگ ئەر نوستوە ڕای مەپەڕێنە
فتنە خەفتوبێ هەڵی مەسێنە

قسەی دوکراسان بێ اِعتبارە ٦٤٨
وەکونیسک بەرو پشت نادیارە

ئاشم لە ڕوژا ئەونە دەر دێنێ
ئاشەوانە کە خوی بی قەپێنێ

هرکەس حَسودە یا طَمع کارە ٦٥٠
گنج قارونی بێ هشتا هەژارە

حسود لە دونیا لذت ناوێنێ
جورم و خطای بۆ مَحشر ئەمێنێ
کەلە شێر برسی کزو ناتەوا و
خرمان ئاو بریاو ئەوێنی لە خاو
دَولەمەن کومەک بەهژار نەکا
رسوا و سەر شوڕە لە هردو دُنیا

(ئیـقتصادو تێکوشان

۸۴

نداربۆ نانێ لە دەواندەوە
دارا هالە شون دَوای مێعـدەوە ۶۵۲

والە چوار شتا لذتی دونیـــا
خێزان و خانو دَولەت و طـەڵا

چوار شت لە دونیا نابارو تاڵە
یکی لەوانە زوری عەیاڵـــــە ۶۵۴

دوهم ژن خائن سێ هاوسایخراو
چوارم داماوی وژینی ناتەواو

دونیا هەروەکو لاشەی مورداره
طالبی زورتر سگ و کەمتاره ۶۵۶

وابە بۆ دونیا کە جاری نامری
بۆ عوقبایش وابە کەسوزی آمری

قَناعت بکە دایم لِە دونیـــا
(اَلْقَناعَةُ کَنزٌ لا یفنـــیٰ) ۶۵۸

هرتا جوانی زحمەت بکێشــــە
لە کاتێ پیـــری راحت بنیشە

هیچکەس بە تاجەو ناتوەسە دونیا
بومالْ و مەقام سەر مڎە وەبـــا ٦٦٠

تێکوشە هیچوخت نڎەی ناخونەک
ئەر سەودات نیە لەدوکانی خَڵک

لە دونیا هرکەس کرا نشینە
بێ خَم وخَیالْ هم خوش نشینە ٦٦٢

ئەڎ بَخشم هرچند فرە نیم راضی
ئەیکەم بەخاطر ریشەکەی قاضـی

عَفتا وەو لەگان شەس دەسی تَمام
خەبرێ نیـە لەنَهارو شـــــام ٦٦٤

لَعنی کردوە بَشیرو نَذیـــــر
لە ڕشوە دەروٚ لە ڕشفَت بگیـر

زاهێد کە ها شون پولْ و مالَەوە
کرایەیش پێت با مَیوە مالَەوە ٦٦٦

زیاتر لە دخلْت ئەگر خرج ئەکەی
پێت نایژن عاقل نەفام وئەبلَەی

لە رَسول اللّـە نقلە ئەی سخن
(کادَالفَقرُ اَنَ یَکونَ کُفراً) ٦٦٨

کارێ ئەزانی کاری تۆ نیە
ئامانە مەیکە قازانجی نیە

تەمەلێ هزار کەسی گدا کرد
هزار شازادەی سوک و روسوا کرد ٦٧٠

هیچ بەکس نادەم ماڵیخوم بۆخوم
مالی مَردومیش وک حەلوا ئەخوم

هَرچی بێت لەلای دوسەوە باشە
ئەر پوس باقلەو سوسی خَشخاشە ٦٧٢

تاقت بێرانە لەگریا بساز
هشتا نازانێ ئەو نرخی پیاز

بو مُتَشَیخ موریدیکی کەر
خَیری بیشترە لە دە کیسە زر ٦٧٤

هرکس خوی صلاح مولکی ئەزانی
راوێژیش باشە ئەگەر بتوانی

هرچی کونه خشت پاره ئاجوره
کەلەی کیقباد یا سلم وتوره ٦٧٦

هرکە وەتەمای دونیای دەنیە
بەتەمای خورما لە دارە بیە

کەران هر شەوە ئەوێنن لەخاو
خنکیاون پاڵان دوزان بەلافاو ٦٧٨

جوان مەنیرە بۆ ژن پەسەنن
پیریش مەنیرە تۆ بۆ کەر سەنن

ئەو شتە کە وا شێر ئەکا ڕیوی
هیچی تر نیە غیر دەس نەڕیوی ٦٨٠

بێ ماڵی وەهای بەسرم هاورد
بڎ تر لەوە زر بە قارونی کرد

ڕمر جێگەی ئەچێ کە چینە بوی
ناچێتە جیگەی کە چی نەبوی ٦٨٢

هَر وابوٚ ڕَسمی ئەی دونیای درشت —
کاتێ پشت بەزین تاوێ زین بەپشت

تو ئەم مسئلە ئەشێ بـــزانی ـ
دائم ئاو ئەچی بە ئاوە دانـی ٦٨٤

کار هەر ئەمەیە وتم بەم جورە
ئیتـر ئاو بیرا دستبشـو رە

سەر ومالٚ لە تۆ دریغی نیـــە
بزنم لەدەتمـەن هیچ کمی نیـە ٦٨٦
سفرەی پور بایس ئاشتی مالٚـــە
مالی ناتەواو قرەو جەنجـالـــە
ئەی برای عزیز بوچ ئەونە مەسی
ئەسبت نەسندوە ئاخورئەوەســـی ٦٨٨
دایم والە شون کارێ پەن و گەن
هر بە بێ ژنی بیشکەکەی ئەسەن
چیم کردو چیم بۆ گشتی چاخانــە
نان ئەو نانەیــە ئیستە لە خوانە ٦٩٠
کاری ئیمـروژت مەیلانە ســـوزی
چازانـی سـوزی چی ئەبی روزی

ئەر کەم فروش و گران فــروشی
تێفکرە تۆ بۆ وارث ئەکوشـــی ٦٩٢

بەسە بۆ دونیا ئەونـــە مەکوشە
بۆ قیامەتیش جَم بکە توشـــــە

پاکی و قناعت بکە وَ پێشـــــە
بۆ رزق و روزی ئاخ هڵ مەکێشە ٦٩٤

هرکس گیرودەیٚ دس حِرس و ئازە
ئەرشایە مەیژە پیٚ بیٚ نیاز ە

ئەگر تەماتە حورٚو ئازاوی ـــ
قرض مەکەو مەیذە هرتاکە ماوی ٦٩٦

ئەگر تەماتە ژینت بیٚ راحـەت
خوت عادت بذە تۆ بە قَناعەت

پوڵ عقل و شعور زو شَیدا ئەکا ـ
بە تایبەت موفلیٚس زورِسوا ئەکا ٦٩٨

زەوین و زمان وەهم بدوز ی
بەکسی نادن زیادە روز ی

تەواو زور خوشە دوشاو فروشی
کسێ نەیسێنـی هر خوت بینوشی ٧٠٠

لەماڵێ قاضی گوێز فراوانـــە
وەلێ ئەیژمێـرن دانە بەدانـە

گدا هرچند کە جل برگی شڕە
ئەگر روی ڕەشە کیسەکەی پڕە ٧٠٢

دەس نادا بو کەس وَبێ دردیسـر
بخواتـەو ئاوی زَمزم وکوثَر

کسی ناو ماڵەدو نەووی نەوی
هَشتیەکی چەس تا مارەئی چەوی ٧٠٤

خودا بیبەخشی بابم، هَمیشــە
ئەیفەرمولە کوی چاکان بنیشـە

خوشە ماڵی زل بەرزو بەر کشاد
روبە قیبلە بێ دڵ مەکەروشاد ٧٠٦

لازمە سردان دوس و قوم و خویـش
وَلێ بەو مەرجە لە حد نەوی بێش

حاشا لەکەسێ وێڵ وبێ کاروێ
بۆ پیاوی بیکار ئیـوارە ناوی ٧٠٨

کەسادی خاصە لەسەربەسـەری
کەرێ بەکەری سنانـی دەزی

کەم بخوەو بۆ خوت قانع دانیشە
منت قصاب و بەقاڵ مە کیشـە ٧١٠

کار وەکو شیرە تابوی نە ریوی
دەستی بۆ بوەی ئەویتـە ڕیوی

هەرکەسێ بوخوی باش ئەکا تەلاش
دوم بیێت و جا بۆ خوی بکا کڵاش ٧١٢

کارەکان هەموی کارِ ئالتونـە
بەناو بانگیە کەی بەناو خاتونە

چون ئەبی دوکار وەجاری بکەی؟
کاری بۆکاری ئەبێ پک بخەی ٧١٤

جەم دانی کەما بو غیر کەرنیـە
کەر کە بتوپی کەما بو چیـە

لە هولەی خوما بنە ئی ناکا
لە هولەی مردم سەرپەڕی ئەکا ٧١٦

هرگز مەکێشە منتئەم و ئەو
خوتتەقالا بە بەروژو بە شەو

شرطە تو ئیستە بچیتە بەرەو
گلێمتلەئاو بێریتە دەرەو ٧١٨

ئەر هەر دانیشی و تەقالا نەدی
مەگەر گنجەکەی قارون پیداکەی

تەقالا بدەو قولی لێ هەلمالێ —
هیچ وەختوەخیالێ کەس نەیوە بەمالێ ٧٢٠

بەروژ بگەڕی بێ کارو بطالێ
بەدستی خالی ئەڕویتەو بومالێ

کاری خوی داوە بە نیمە کاری
خوی هاتوە شار بو کرێکاری ٧٢٢

دیر قرضەو دانن لە نەداریە
دستنگی مایەی شرمەساریە

کەپەنک لە پاش باران و بەفراو ٧٢٤
نوشدا رولە پاش مردنی زوراو

لە خوتا ئەگر تو نەکەی فرمان
ئیتر خەڵک ناکا گەرمیانکیوسان

وەکاسەی هاوسێ بیر بکەیتەوە ٧٢٦
ئەبێ وَبێ شیو سەر بنیتەوە

سورناچی برسی زوری بوبیری
زەماون خەڵکی ئەکەفیە بیری

گدا بکەی سەری بەشائی ٧٢٨
ناچی لە بیری مەزەی گدائی

کوشە لەی دونیا گوشەیکت بوی
بو قیامەتیش توشیکت بوی

هرکەس تەمایە طاوس بوینی ٧٣٠
جوری هندوسان ئەبێ بوینی

هرچێ خوت نەیکەی بێ سودەکاکە
بەدستی خڵکی ماربگری چاکە

لەصد ئاسیاو زمهەر ئەکابان ٧٣٢
نای مالێتەوە ئەو لەیکێکیان

چون خوی ناگوڕێ کاری خودایە
لەو هایەومایە هاتوە ئەوپایە

مالێ دونیائی وەسە چڵکی دس ٧٣٤
بەینێکا نیە لەبێنێکا هەس

مالێ پورلەرا زیانەس هەمیشە
خویان ئەمرن بە دردی دل ئیشە

تاقە مریشکی دایم هیلکەکەر ٧٣٦
باشترە لە دو گاوی جفتنەکەر

ئەگەر روسەمی نەتەوەی زالێ
هیچ قوربتنیە ئەگر بێ مالێ

کاتێ نەباری فەلائی ئەکا ٧٣٨
وختی بواری ئاشی کار ئەکا

لەبانجە بۆکەس رزق نایێتەخوار
ژین کەی ئەچەرخی بێ کوشین وکار

ئەگەر کاربکەی باش وشیرینی ٧٤٠
ئەر نویژ بکەی پاک ونوربنی

شوان هەرتاکە فرە بخەوی
ڕانەکەی زور تر دورەو ئەکەوی

یەکی ئاغەیە و یکی کوێخایە ٧٤٢
یکی فعلەیە یکی بەنایە

هر کاری سختە ئەیژم نازانم
نازانم بیوە راحەتی گیانم

بە کەر ناویری بە کوپان شیرە ٧٤٤
جابێ ئەو کەرە لە قوردەر بیرە

تو کە حاضر خور بیخ سێوەری
هیچ خیرت نیە هر دەردی سەری

پیاو تەمەڵ و گوڵ هەم دستەوستان ٧٤٦
چ لە گرمیان چە لە کوهستان

تا گوێرەکەئی بکرێ بە گاو
خوین ئادەمی ئەکریێتە ئاو

بنی هەوانە ئەگەر کونا وی
به جوالَ تی کەی هیشتا پر ناوی ٧٤٨

هەرکەس بەهارو تاوسان نەکوشی
زمسان کوتەکەی ئەبێ بفروشی

حَتمی بیستوتە توکەم یا فره
زیلە لە هەلوای نسیە بهتره ٧٥٠

راضی بە کەم بە قرض مەدەبگشت
نو بدُه بەهشت هشت بگرەلە مشت

کەسێ کە کاری هر گدائیە
ئەگر پای بوی بۆی زیائیە ٧٥٢

وائەیژن گەلی لە مُقتَصدین
سرکەی موفت شیرین ترەلەهَنگوێن

ئەوەل بوژوانە بۆ ئاخری کار
با ئاخری کار نەبی شەرمەسار ٧٥٤

هَر جور بسێنی هَرنرخی دَر هات
باز هرزانترە لەهَدیەوسەوقات

خو دیوته بزن بوتا قـه شەو ی
تا جێ خوش نەکا هرگیز نا خەوی ٧٥٦

بچو تێکوشه غیرەتی بە خـــو ت
نا ن تا نەی جا وی قوت نا دریبوت

دا یم دلـّت بێ وەلای یا رە وە
دستبیشت بوی هەم بــە کا روە ٧٥٨

با شیا ن فرمووەورا سە وهروا ســـە
پول سپی هەر بو روژی ڕەش خا صە

هەمیشە ئەم وت‌گا بورم شیـّرە
خوی کردە وشتر لەترسی گیـّرە ٧٦٠

گەرەکیە توشي دردی سەر نـــە وی
ما سي بگری و قولی تەر نــــە وی

بوکا ری بچوک ئەونە مەکوشــــە
گوم هەرچێ قولّ بێ پا مەلەی خوشە ٧٦٢

هر گز تەمەلّی نەکەفیە بیـــر ت
دەس ما نیا و بنە سەر زکی تیـّرت

پیاو دیتە بیری کەزوری بوهات
قرضداری کونەو خزمی دور وڵات ٧٦٤

هوڵە ناکریی بەبزنی هەژار
گایٚ جوتی ئەبی و پیاوی کونەکار

گەرەکتە زحمەت نەکەفیە مِلت
ماسی بگریت و تەڕ نەبێ قولت ٧٦٦

ئاسیاو ئارد ئەکاو جەوهەرئەنوێنی
چەق چەقە چانەیخویئەشکێنـــــی –

سەختە بوکەسێ بێ ماڵ و پوڵە
کەر طلای بوی گەورەوماقوڵە ٧٦٨

ئەربە دورو وێژ ناوت دەربچی
قیمەتت ئەڕوی ئابروت ئەچـی

ضـرەر لە هر کوی بیگریتە وە
خیرەو قەرەوی زوئەبیتەوە ٧٧٠

کشتیت غَور بووە وادژ داماوی
یاپیرە ژنی دوڵە شـــە کا وی

وتیان بە وشتر کوڕێکت بیوە
وتی لەبارم هیچ کەمەو نەیوە ٧٧٢

ئەم قسە تواو بە سودو کەڵکە
پیاوی خوش حەساو شریکی خەڵکە

کو ئەکاتەوە مورچە لە هاوین
تا لە زستانا نە مێنی خەمین ٧٧٤

کەی بە هو کردن ئاسن نرم ئەوی
لە کوی بە شەمیحەمام گرم ئەوی

چَق بەلەداس و زوربەلە هەسان
منتی لاڕان دومەژن مە زا ن ٧٧٦

راستە کە گدا شێڕی خودا یە
شێریکە وەلێ بێ دست وپا یە

دا تەکانی بە هەڵسەرە سەرپا
غیرەتت کوانی یا خوا سگ بیخوا ٧٧٨

هیچکەس بە ئاسان ناگاتە خوَشی
ئەبێ دەورانێ زحمت بچەشی

****

(بەشی میوان،) ١٠٠

ئاغەو گەورەئێ خرجی گرانە
ریشت هێشتوە هەڵبگرە شانـد ٧٨٠

قدری سیم و زر زرگر ئەزانـی
قدری گوڵ بولبول باشترآزانی

پیاوی میوان دوس بۆروێتە هرکوی
بێ منت جێیگەو توشەی خوی ها، پێ ٧٨٢

میوان بەخیر بێت رزقی خوی پیە
میوان خوی جژنێ بۆ خانە خویە

میوان هیچ خوشی نائێ لە میوان
خانە خوی تورس هەم لەهردویان ٧٨٤

میوانی دێر وخت ناوێ گلە کا
بیخواو شوکر کا ،هرچێکیا ئێیدا

هیچ وختی مەدەکاربە میوانا —
مەر بە کێف و میل خوی بێتە هانا ٧٨٦

نازوی نا ئومێدکەسلەمالیا
یاخوا دەس نەکا کیسەی خالیا

با جێ مێنی لە کاروان و خێلێ ٧٨٨
ناوی مێوانت تو بەجێ بێلێ

مێوان ناروانی خوبوطعامت
بیری وا بە لای خولق وکلامت

بوچو شوکر کە چون مێوانە کەت ٧٩٠
رزقی خوی ئەخوا لەنیو خوانەکت

بیرا بۆ مێوان هرچی حاضرە
چونکە ئیسرافە مخارج فرە

ئەر خرج و کڕین لەپای مێوانە ٧٩٢
بە حاتم طائی بوون ئاسانە

سونەتە مێوان بکەی ڕەوانە
هرتا ئەڕویتە بردرگای یانە

کسێ نان بڎەو همت بولنڎە ٧٩٤
مالێژی کەم بێ هر دەولەمنڎە

میوان عزیزە بەلای خوداوە
پیش خوی حوالەی رزقی کریاوە

****

١٠٣
(بەشی دوسی ،رفاقت وەفا وبخشین)

بەم شێوە هەر، نە، تیژی لە کارم
وا دیارە تویش نەویبە یار م

گورگی برسی کەی ئەپرسێ ئەحوالّ
وشتر مالّحە، یا کەری دەجـال ٧٩٦

ئەو کەسە دوسی سەروما لّیـە
وا شریک خم و خوشی وتالّیـە

بلّی هر وایە گشت ئاکامی جنـگ
یکی پیروزەویک لە قبری تنـگ ٧٩٨

لەلای ئاسنگەر کەسێ دانیشـی
جلی ئەسوتی و سەریشی ئەیشی

دوژمن دوژمنت بەدوس بزانە
دوسی دوژمنت بۆتێهەلّدانـە ٨٠٠

کەسی بۆخوی بێ ئەوە کەێ ژیرە
ئەوکەسە ژیرە خەلّکی لەبیرە

برا ئەر خوشت دی لەحەساوی
برا ئیمان برا کیسە جیائی ٨٠٢

هَر وَخت دست بوٚ بەکەوگیرەوە
چاوێکت بوٚی بە فەقیرەوە

خوا بیپێچێتەو دورو زەمانە
تاکە قرانیش بیوە جژنانە ٨٠٤

پشتت ئەر ناخوین خوت نەیخورینی
ناخوێنی مَردم خرُوی نامرێنی

کاتێ باوڕو ئیێعتمادنەما
نامێنی بودوس غیر لە مَرحەبا ٨٠٦

هَر خاص وراس بە/ پکت نەکەوی
کس لەرێکەی راس پای هَلّناکەوی

ئەگر فرصت بو هیچ مەکە ونوز
ئَیژی لە قرنی شەمەبەنَوروز ٨٠٨

چون ئەبێ خاصی شونی نەمێنی
مزگەوت ئەربڕمی مێحرابی ئەمێنی

کسی بیٚ سَند قرض باته دوسـی
یا پولیٚ لەدەس ئەدا یا دوسـی ٨١٠

قسەیٚ زورم بوٚ بێژمی بود و س
وەلیٚ دوس پیدا بوٚم نەبوٚ آفسوس

مَیژە فلانی خاون ئەقنرەباس
هزار کسی بوٚینا کس هرتَنیاس ٨١٢

دوسێ باوەفا بەهَرقیمتـیٚ
ئەربی فروشی توبیٚ غیرە تـی

بە دوسی مەگـرە رفیق گیانـی
تا چند جار نەیکەی توٚ ئیمتحانی ٨١٤

ئەگر تەماتە دوس بکەی پیدا
دوس هەلٚ ژمێرە لە خێلیٚ گـدا
ئەر لەگر منـی تولەیَمنی
ئەرلە یەمەنی تولەگر منی ٨١٦

بوٚروٚ ئەی خواجە هَرچِت هَس بیدە
یاری بسینەو لەدَستی مەده

کاتێ ئەتوانی ئینسانی خاص بێ
لەگر خالق وَمخلوقا راس بێ - ٨١٨

سگ وتیە ڕێوی کەی جژنتانە
بێم بۆ دیدەنی و بێنم جژنانە

وتی ئەو روژەی کەتو ناوێنم
جژنی گەورەمە لە ماوەی ژینم ٨٢٠

مەپرسە بۆ کەس ئائێن ودینی
پرسە لە هاوڕێ ولە هاونشینی

بوکاکە دەرویش دۆکە قات نیە
ئەرتو دوسم بی دوژمن بوچیە ٨٢٢

دارێ تاقە دار قَط نابێ بە دار
دوسی دور وڵات قط نابێ بەیار

کارێکە دوسی قدیم بمێنی
ئاو ئەروا وەلێ ریخ هرئەمێنی ٨٢٤

دوس ئەوکەسەیە بڈکا گرینەو
دوژمن ئەوەیە ئەڈکا کەنینەو

دوژمنی دانا برزدئەکاتەوە ـــ
دوست نادان بێ پوچت ئەکادەوە ٨٢٦

ئەگەر نەناسی دوژمن و دوست
هەربە زیندوی ئەکەنن پوست

تاکە نەزانی دوستیک ڕووە
سفرەی دلێ خوت بوی مەکەرەوە ٨٢٨

بەکاکە کاکە، هاتە لامـــــــە وە
ئاخر وەک سوجە، دایە پامـــەو ە

ئەوکەسە کەوا حیسابی پاکە
لە حیسابکەشی بێ ترس وباکە ٨٣٠

وێڵ کە بێگانە عومری نەمێنێ
دوس گوشتت بخوا اِسقان ناشکێنێ

ئەگر هەر برا لە پشت براوێ
ئیتر مەر قـضا لەلای خوداوێ ٨٣٢

ڕیوی ئەگر شیر ببێ لە پشتی
وردئەکا کەلەی پڵنگ بەمشتی

ژن کەفیێتە شون رسوا ئی، زشتـــی
سێ بەردەی طەلاق زوبنە مشتی

ژن بیژێتە پیا و بەتو چە مربوط
ئەوە ئەشغالە بیخە نێوی پو ت
٨٣٤

ژن ئەگر بالە در بێ حەیائی
هیچ چا رەی نیەو علاجی نا ئی

بعضی ژن ژنە با زێکی ژا نە
با زی هرلەبیر لێبا س ونا نە
٨٣٦

شو مردورنوجا ر، زا یو بخوا زە
طەلاق دەرا وا ن سەرخو مَخوا زە

ئەگر ژنە کەتلێت هەلْ ئەما لێ
ما لّ وەجێ بێلە ڕوبکە یـــا لــی
٨٣٨

خا نو یەکێکەو کدبا نو دویـــــە
بۆیە خاک وخولّ هَتا ئوژنویـە

ژن بەڵاس بۆی لە هەر خانووێ
یا ڕەبهیچ ماڵێ بێ بەڵا نەوێ ٨٤٠

ژن کە دو دڵ و دە زوانی هەس
رازیدەرونت پێ بێژی غوسەس

خیزانی صالح ئەر دس ڕنگینە
سۆتونی ماڵ و کولەکەی دینە ٨٤٢

خوا ئەردای ژن و کوڕی حسا وی
شوکری ئەو بکە هەرتاکە ماوی

کاتێ کە ئینسان ژنێ ئەخوازی
یا ئەیواتە وە یاخو ئەیبازی ٨٤٤

ساکار مەیکرە اِزدواجی ژن
باشترین دوسەو بدترین دوژمن

ئەوێ ژین بکاد ئینسان وەبێ ژن
وەلێ ئەو ژینە ژینی پێ نایژن ٨٤٦

زینەتی ژنان حیاو عیفەتە
ژنێ بێ حەیا طوقی نەعلەتە

سەرمایەی ژنە ماقولێ و حەیـا
حەیا تکێکە کە تکیا تکیـــا ٨٤٨

مرد میدان بی و نترس لە دوژمن
بوت بانا درێ هرگز بەنی ژن ـ

ژن بە پیاو بیژیتوهیچمەکرە
شو٬نیە بێژە گزگە کو تـە رە ٨٥٠

ژن بە بێ کەسی وێڵ وهار ئەوی ـ
پیاو لەبێ کەسی زور هژار ئەوی

ژن وەسە هەنی خاص و خراوی ـ
هێچکە نا ینا سێ دورس حەساوی ٨٥٢

دایک لە بختی ئەگەر راضیـــە
ئەوبختە بۆ کچ ناو جیا زیـــە
بێ بەقا زورن لە نیوانی خلک
وەلێ نەوکو ئەسپ وژن و چـەک ٨٥٤

صفای ماڵ والە گزگ و ئاوە وە
صفای کچ والە بوروو چاوە و ە

زور موصیبەتە دوٚ شت لە دونیا
جوانیٚ تەمەڵ ژنی بیٚ حەیا ٨٥٦

ژن هرکام بی بیٚ عقلی حیسابی
لای شوٚ پیٚ خوشە تاکە لای بابی

کاتیٚ وتتە ژن مانگ و مەلەکە
ئەکەفیٚتە ناو بەڵاو مەهلەکە ٨٥٨

کچیٚ کە گەئی بە هژدەو حەفدە
ئەر موشتەری هات مەویٚسە بیدە

پیاو سەر چاوەو ئەصل و سەریانە
ژن کوکەرەوەو بندو بەریانە ٨٦٠

ئەبیٚ بترسی پیاوی هوشیار
لە ژن شدە لار سالیٚ دوبەهار

ئەبیٚ لە دوٚشت زور بترسی کوڕ
لەسکی هارو لە ژنی دەم شڕ ٨٦٢

کچ تا ئەتوانی ئەبی کەمەن بیٚ
بترسی نەوا توشی کەمەن بیٚ

****

111 (بەشی غیرەت و دَسەڵات)

کوڕی خاص چاوی لە میراث نیە
کوڕ ئەگر کوڕ بێ ماڵی بو چیە 864

مەڕوانە قەدو باڵاو شەوکەتی
بڕروا قیمت و هَەل و غیرەتی

مەڕوانە ئاڵەتکە وردو ڕێزە
بیچەشە، بزا چند تۆن و تێژە 866

کاتێ ئەزانی عاقبت ئەمریـــن
مردانە بمرە نە حیزانە ژیـــن

کوڕ غیرەتی بێ فرقی چەس بوئەو
کوڕ ئەگر کوڕە چروژبێ چەشە و 868

هیوام پێیت نیــە زل و بێ خَیری
بە کەر ناوێری بە کوپان شێری

کوڕ ئازا تەنیا جارێکەو ئەمرێ
وەلێ ترسنوک هزار جار ئەمـــرێ 870

روژی کەڵە شیر بۆیت و بمری ـ
خاصتــرە لەژین ساڵی بە مــری

++++++++++++++++++

(بەشی ظلم وزور وحرس وطماع)

خوشی بۆ مردن دوژمن چە فایە
دونیا بو ئیمەیش هربێ بەقایە

ولاخی شەل و گاپیری شاخدار ٨٧٢
موحترەمترە لە مەردم ئازار

ئەر ترحم کەی بە گورگی غدار
ظولمت کردوە لەپەزی هەژار

کەس خوشینایی کارینا حەساو ٨٧٤
نە سیخ بسوزیئەبێ نەکەواو

پشیلە کەدی، دوگ بویمەحالە
وتی خوم حزی پێ ناکم تالە

ظالم بێ بە پرد مەروبە سریا
با بە دەمی سگ پیس ناوی دەریا ٨٧٦

چرای مظلومان دایم کەم نورە
ئاوی ظالمان سەربەرەو ژورە

ئیتر لەو شوێنە کارت نەماوە
ئەومانگا مردو گوێرەبڕیاوە ٨٧٨

بَبینیکە خەڵک لێت ئەسڵەمێتەوە
کاسە پڕ ببی قڵم ئەوێتەوە

بێخو ئەوەندە بەخوت ئەنازی ٨٨٠
نەسەر سیری ونەبیخ پیاز ی

پیاو مالێ ئەوی ژنان طەڵاوبرگ
قصاو خەمی پی ، وبزن خەمی مەرگ

گەرەکتە دوربی لە گێرەو کێشە
بقد بەڕی خوت پارا بکیشە ٨٨٢

ئەی خوین مژی گەل نزیکە بمری
ئَیژن سگی هار چل روژە عومری

هرچی میرولە کردی بەسالێ
وشتر لێسی دا هربە قپالێ ٨٨٤

پشیلە لە حال کوێری و کەڕی
باز هم لە شونی مشکا ئەگەری

قفس ئەگر چە دوڕی ثمینە
پەلەوەر ئەسیر تیا خەمینە ٨٨٦

کەر ئەگر بیبی دوشاخ وەکو گا
تەواوی زوین ژێرو ژو ئەکا

ئەزانم لای تو ئەم قسە تاڵە
زوربێت قەباڵەئیتر بەطاڵە ٨٨٨

کاتێ بە خوشکە هیچ ناگرێتەگوی
کوتک ئەزانی قوناخ هالە کوی

خوا قادرە، تولە ئەسێنی
بو هر ظاڵمی زوالٚ ئەکەینی ٨٩٠

نانێکی خواردوە ئەو بەو ڒونەوە
ئیستەیش هر ئەڒوا سەر ئەو شونەوە

ئەگر شیرنادەی لەقە مەهێنە
ئەر خێرت نیە شەڒیش مەکەینە ٨٩٢

کاتێ پولٚ قسە ئەکا بوکەسێ
حەق وعدالەت زوان ئەوەسێ

ئەگر سەرچوپی بڎەی بە گامێش
ئەویش هربولای کاڎن ئەیکا کێش ۸۹۴

ئەر دورو ویژەو،ظالم و،شیطان
بڕوی بەری با و،پشتیکنەلان

هَر بۆ کوێرائی چاوی دوژمنم
ئەبی بیسازم ئەشی بیسەنم ۸۹۶

یاخوا دوژمنت هم کەڕ هم لالبێ
نشمیل سبەبکار وەکویزوخالبێ

پێویستم نیە خنجرو چەقو —
واللّهی سەری دەبرم بە نەوو ۸۹۸

شا،نەو شیروان وەزیر بَختیار
کەلاوات ئەدەم هزاران هزار

دی نەما موفتە بێرا پارەکَت
خوا عَفوی کا، مرد با بێ،پارەکت ۹۰۰

ئاگر ئەکەمەو لەبان پشتت
تا توبە بکەی لە کار زشتت

شته کانی خوی جیاو تەرێکە
وەلێ لەماڵی خەڵکا شەریکە ٩٠٢

ئەربیشی وێنێ لەنیوی قەبرا
یک دو پالەقەی ئەدابە سەرا

گدا هەرچێ زور مل لارەو بکا
بزانە زورتر ئەو دورو ئەکا ٩٠٤

کەم بخوە، با مفت با بێمنەتە
ئەرکای خوت نیە کادان هی خوتە

سودیش هاتوە سەرمایە ئەخوا
حسود لەدورەو هاکەدیق ئەکا ٩٠٦

بۆ ئەو قیدێ نیە جوربی یا ناجور
پوڵ کەفن دەربێ مردو گوڕبەگوڕ

طمع چێناورد بەسەر ئینسانا
کوسە چوبۆ ریش سمێلێشیدانا ٩٠٨

ئەونە حریص و پوزمودەعایە
بە قولێ مشهور کێچی بەگایە

هەڵامات مەدە کەمدس دا کیشە
بقدْ بەڕی خوت پارا بکیشە ٩١٠

کاتێ کەرشفت بێذ لەدرگاوە
عداڵت ئەروی زولە کونا وە

بزن ئەر نکبەت ڕوی لێ بکا
طمع لەتوشەو نانی شوان ئەکا ٩١٢

تو کە پایکتوا بەلێوی قبرا
تاکەی ئەکوشی بوماڵیدونیا

کوانێ شدادو،نمرودو فرعون
تازە تەماتە تو هەڵبەسی تەون ٩١٤

ئەونە بە دونیا تومەبە دڵ خوش
طاق کیسرا بوبە لانەی بایە قوش

گر بدری بە کەرە دوشاخی گامێش
هیچکەنا تواتێ لێ بچیتە پێش ٩١٦

صاحیو ماڵ دس لەماڵی هەڵ اگری
دز هر بەهانەی حق زحمت ئەگری

سەگی شوان ئەیژی یەکەیٚ ژیانە
خوزگم بەو سەگە ها، قەماوخانە ٩١٨

بێ تاوان سەری ها بە دارەوە
تاواندار خوشیە بەلاییارەوە

چە باش وتویە دانای هونەرۆر
سگ زەماوەنیە بەتوپینی کەر ٩٢٠

بۆ کولیژەی ساق هەتیوئەگریا
ئەوەکیشی بۆ سگ کردی پیا

بێلا لە جێ کەم فرە بنێری
مشهورە ژڕدی رسوائی تێری ٩٢٢

چون هاوار نەکەم من لەم حقکوشی
مردم برق ئەیگری من چرا موشی

ئەم پندە چاکە زور موعتبرە ـ
ماڵ خونەخورم دوس میراتبەرە ٩٢٤

کسی کە رژدو مشتی قوچاوە
شێر بە کوی بگرێ هشتا بذناوە

ئەولْ بیّرانە درزیک بەلەخوت
جا جوالْ دوزی بەلەبراکەت ٩٢٦

هر وایە رَسمی دَوروزمانە
پادار بگرە، بێ پاهی وێمانە

تاوێ کلاوەکەی خوت بکە قاضی
وَلاخ توپیوو خاون ناراضی ٩٢٨

ئەلێن کەسەگی ئاشی ئەلستەو
سگێکی تر پاش ئەویەلستەو

ئەگەر هَروابی، خولە، مونافق
خوزگ بەکفن دزەکەی سابێق ٩٣٠

کوڵکی لەخرسێ بکەنیتەوە
هرباشە حەقی ئەسێنیتەوە

هرکەس وتەمای ئیضافە بەشە
حەقیە پێ بێژی کام چاوت ڕەشە ٩٣٢

کەس ناوت ناوا ئیتر وەباشی
چونکە هەربولای خوتی ئەتاشی

کەسێ گوێرەکەی مردم بیریتـە و
گوێر هوسارەکەی بوی ئەمێنێتەو ٩٣٤

دوشتێ ئەمێنی بەپیری مروف ـــ
طماعی فرەو، حرس و ئارەزو

حَسود حەز ئەکا عومرت نەمێنی
ناخوێنت نەبێ خوت پێ بخورنی ٩٣٦

خەڵکی لە دونیا گشتیان ئەکوشن
زوردارو بێ عار، ئەیخونئێنوشن

تا دەوڵە مەنی چوار دَورت پڕە
باوک بێ براو، ئاموزای فـرە ٩٣٨

من ئەڵیم ناوێ ئەیژی تێکوشە
من ئەیژم نێرە ئەیژێ بیدوشە

دوێنی مِلهوڕو ظاڵم بوێت کەچِی
ئیرو سەرشورو کزو مل کەچـــی ٩٤٠

بیستومە ئەڵین مارتا مار نَخوا
هرگیزا ناوی ئەو بە ئەژدیها

نه وەكـرٌەنە ؛ بە، نەوەكوتێشە
كردەوەی مَشار بكە وەپێشـــە ٩٤٢

ئەر مَردی دەمی شیرین كە كەمێ
بەمشت بوەشنی لەنیوی‌دەمـــی

حەیفە لەی دونیا خوت بكەی وەپەن
بوسێ چوار گەزە متقال بوٚ كەفەن ٩٤٤

هیچ وخت بوظالم سرٚمەخەفێنـــە
بودین و وَطن خوێن برژێنـــە

دَس طمع ئەونە ئاوێزان مەكـــە
خاونی كەرەم پەشیمان مەكـــە ٩٤٦

هرداری كرم‌لەناوی دا و یٚ
ئەشكی و ئەكەفی‌بەسوكە بایێ

هر روژ بەگەزی هەرشەوبسەنگی
هر سات‌لەباری هركات‌بەرنگی ٩٤٨

كاتێ بالا دەس‌سركاتە نەبەرد ـــ
سری ژیردەسان ئەرٚویتە ژێر بەرد
++++++++++++++++++++

(بەشی قَـــن وفیـّل و دورو)

٩٥٠

َحکیم تیّ مردم خوش ئەکا تـــەوە
فتنـــە هر ئاگر گەش ئەکا تەوە

هەرکە عَیبی خڵک بولای تو تیّری -
عَیبەکانی تویش بوخەڵک ئەژمیّری ٩٥٢

کەفتـونە ِگزو فزو فیّل لیمـان
ئاهوی نە گیریاو ئەوخشن پیان

زمسان زَهری خوی نابیّ نەچەشنیّ
روژیکی ماوی دەس خوی ئەوەشنیّ ٩٥۴

هم ئاو هم ئاگر ئەمانیان نیە
هرچند نَفعیان لەبوّ خڵکیــــــە

هاکا بوّن بە گورگ مردم لە دونیـــــا
هرکە گورگ نەبیّ گورگ ئەبیّ بیخـــوا ٩٥٦

بە ئیمرو سوزی َطفرەو دوروٌدان
قَولیّ هاوینت پیّم خستە زستان

دورو، ویژ شتی لەبیر نامێنی
حافیظەی کەمە زو دائەمێنی ٩٥٨

جێگەی شاباز ان کورکورە بازان
ڕیوی لە جێگەی شێران مەتازان

بۆی فن وفێڵە، بڕوای من واسە
نیم کاسەی هەیەلەژێری کاسە ٩٦٠

دوڕوو، دورو وێژ ئەمەیە کاری–
هم لە ناڵ ئەدا هەم لەبزماری

وَک گوڵە بەروژەت بەسر هاتوە
چونهرتا وی ڕووت وا بەلایکەوە ٩٦٢

خواءخوی راستەو خوشی تێ لەراس
راستە دورو وێژ دوژمنی خوداس

فَن و فێڵ ئەکا فەن شَیطانی
تاریف خوی ئەکا پێمیان نزانی ٩٦٤

وەها فیر بیوە بۆ دورو زانین
مَر لەپشت درگا، بێژی خومانین

دز ئەگر لەسەر دزی جەسورە
خوتاریکە شەو تا بێژی زورە ٩٦٦

من لە ئەم کارە سەرم ئەماسێ
سم سمی کەرەو چنگ چنگ هَیاسێ

وتیان بە ریوی شاهیدتِ کیە
وتی کلکی خوم باوڕم پِیە ٩٦٨

قیامت بێدو بَهشت بەش کرێ
بقد کردەوە، سَهم ئەدرێ

کەو ئەو کەوەیە کە خوی بنوێنێ
لەبەرانبەری کەوا بخوێنێ ٩٧٠

پوشتیبانی هەس وا خوی ئەنوێنێ
سگ بە هێزی دُم ئەسقان ئەشکێنی

تا خاون ماڵ هات دز بگری بەدست
دز خاون ماڵی گرت و دەسی بەست ٩٧٢

هەقیە بە فێڵەو فَنیا بنازی
حَتا بۆ شَیطان پاپوش ئەسازێ

ئەو کەسە بەلای خەڵکەو عَزیز ە
سَخی و خوش ئێخلاق پاک و تەمیزە ۹۷۴

بۆ خوت مەکێشە صبح تا ئێـوارە
شەنە کەت بە من باکەی تو لارە

ژن دانیشی لە بەردرگا و کوچــە
نَـهاری هیچ و شامەکەی پوچــە ۹۷۶

کاتێ ئەزانی پستە بێ مَغــزە
دەم بکاتەوەو بکەفیە بِـــزە

وەکو کوچک رەش مـل مەبیزانە دەر
مَتـین بە دایم هروەگ ئابیــد ر ۹۷۸

بوٚ چیمە ئەڵوند سَرد ویەخاوە
دەماوەنم ئەوی سینە سوتاوە

کر ئەگەر باری تیرو تــفەنگــە
گورگی توشی بێ دی کاری لەنگە ۹۸۰

فِقیر شتی هەس کم و کەسریـــە
خَسیس و بخیــل هیچیکیان نیـــە

کا ش گشت حَرا می مەسی با وردا
ئەوسا جا سەیری خەڵکت بکردا ٩٨٢

هرکە خَیا نت کا د لە ئەمانت
ئەوە بێ دینە مەیکە ضَمانت

شەڕ نا با رە بەو ریش و سمیڵە
ئەگر توشت بۆ جێ ئا شتی بێڵە ٩٨٤

هر گز نا گرێ شەم جێگەی چرا
برا مەتورنە بۆ دەسە برا

صد کەنیشک نا ون بەسەرە ژنێ
صد سوزن نا ون بە گا وە سنێ ٩٨٦

ئەر دسی بوڕوی ظا ڵمی غدا ر
نا یڵی ئا و بچی بە گەڵوی هَژا ر

ئەر دوژمن هردو گەوج و دڵپڕن
ئەر زنجیریشیا ن بکەی ئەیبڕن ٩٨٨

ئەگر تەما تە سەرنەخیتە خوار
هرگز بێ بەڵگە مەدە لە بوار

بۆشت لە هیچکە مەلاڵەو کاکە ٩٩٠
سەر بەبێ روزی لەژێری خاکە

قسەی هیچ وپوچ پوژمەلامەتە
ئەر زوان بێلێ سەر سڵامەتە

نان نانی خوم و کوزەلەی کانی ٩٩٢
ماشاللە مێوانی هەی مێوانی

دور بگرە دایم لە گاڵتەو گەمە
چەفنگ ئاخری شەڕوماتەمە

ئینسانی سر راس شریکی خەڵکە ٩٩٤
دورو وێژ جاری قسەی بەکەڵکە

زور کەس گرفتار دەس تاقە ژنە
مێردی دو ژنە جرگی کونکونە

هردایکی کەوا کوڕی دزی ئەکا ٩٩٦
جاری سین ئەکتی جاری سین ئەخوا

ئەم دەورە، برا نفسی نفسیە
تێر ئەصلاً ئاگای لەبرسی نیە

کسێ کە بەقولێ خوی َوفا نەکـا ٩٩٨
ئەو مونا فیقـە مەیکە بە برا

ئیحـتیا ت بکە لە گشت کا رو بـا ر
بی بەلگەو بی پرس مدّە لە بُـوا ر

ئەر را زی مجلیس بوەیتە دەرە و ١٠٠٠
خا ئینی بوخوت فکریَ بکەرە و

لەم دوشتە پَند بگری بەکەڵـکی
لە مرگ و هەلە عێبرەتێ خـەڵکی

ستمکا ر ئەگر زو بەری نەگـری
ستم لیت ئەکا هرتا کە ئەمـری ١٠٠٢

ستمکا ر ئەگر رحمی پی بکەی
تویش ستمکا ری کومەکی ئەکەی

ئەر بو ظولمی کم وتت بە تەوەس ١٠٠٤
ظا لم هر گەشە ئەکا پەسا پە س

دوکس لە مردن زورە ترسیا ن
یکی گونا کا ر یکـی بی ئیما ن

باشترین ئینسان ئەوە لە جیهان ١٠٠٦
کە خَیری زور بێ بۆنەوعی ئینسان
تا دڵخوازی خوت نخوازی بۆ خەڵک
هَرچێ مؤمن بی بازنایی بە کە ُلک
لەئیمانی خوت ئەبێ بترسی
١٠٠٨
کەتۆ تێر بیت و هاوساکەت برسی
طمع کار دایم دڵ پَریشانە
قَناعت مایەی شَوکت و شانە
خوت بپارێزە لە طمعکاری ١٠١٠
دەولەمنیش بی دایم هەژاری
کسێ رَحمی نەو ئەر لەگر خەڵکا
تەماگر نەوی خوا رَحمی پێ کا
روکەلە کسی کە وا خوش رو وە
١٠١٢
بێ خَیرە هرکە دژو بدْ خووە
دیدْنی باشە لە حَدی خویا
ئەگر نەوی بە شانازی و ریا

ئومـــیدو هێوات بوی بە خالـــق
دا مـــەنیشە، وە تـــەمای خلایـــــق ١٠١٤

ناڵەی ئاو لە نارێکـی زوینـــــە
لە ظولمی ظـالم مظـلۆم خـــەمینە

هرچند کە بێـــژی و بکوشی و ڕاکەی
تاکە نان نەدەی ناو پیـــدا ناکەی ١٠١٦

ئەوە بزانە کە نیشی قەڵـــــــەم
تیژ ترە لە دەم شمشیری دو دەم

هرچی لە دس دز بمینی لەما ڵ
ئەشی ئەویشـە بدەن بە ڕماڵ ١٠١٨

هرکسی لەگر رســوا دانیشــــی
ئەبێ رسوا بێ و خجلت بکێشــی

هرکە لە عێبرت خەڵک عێبرت نەگرێ
مردم لە عێبرەت ئەو عێبرەت ئەگرێ ١٠٢٠

هرکە نەچەشێ چێو ئاموز گـــار
ئەبێ بکێشی جـەفای روز گـــار

دوژمن ئەویە دوس لە بندی خانە
هرچند شرّ ئە کا، وەبێ بهانە ١٠٢٢

هێواو ئارە زو عَیب نیە بۆ لاو
بیستن بۆ گویە تواشا بۆ چاو

هرکەسێ کە وابێ مالّ و زەڕە-
هر وەکو مەلێ بێ بالّ و پڕە ١٠٢٤

نەزان و تەملّ هر پَریشانە
تا ماوە بَشی هر ئاخ کێشانە

ئەگر نەبوایا زکی مالّ خراو
هیچ پەلەوەری نەئەکفتە داو ١٠٢٦

هرکاتێ زانیت یارەکت ئە هلە
بزانە ئیتر کارەکەت سەهلە

لە گر هر کسی کردت خراوی
بترسە لە ئەو هرتاکە ماوی ١٠٢٨

مەوە بە رفیق یار بێ وَفا
بۆکەسێ بمرە یاوت بو بکا

هرسینەی ذکری خوای تیا نەوی ١٠٣٠
وک مَحکەمەیکە قاضی تیا نەوی

ئەگر ئینسان بێتخوی فدا بکا
لە وە باشترە خەڵک فَنا بکا

تاکە نە زائی بیگانەیە ژن
کاتێ بزائی ئەویتە دوژمن ١٠٣٢

تواضع بو مل بەرزان ظَریفە
تواضع هەژار ئەرکەو وَظیفە

مەچو بە جێگەی کەدَرت بکەن
وَجێگەی بچو کە خوڵکت بکەن ١٠٣٤

حریص همیشە پوڕ دەردو خەمە
هرچێکی بۆی هر ئەیژی کەمە
درگای دوس گزگ بدُە بە موفتە
درگای دوژمنت هیچوخت مە کوتە ١٠٣٦

لە شەڕا هەڵوا بەش ناکەنەوە
عاقلان دعوا گەش ناکەنەوە

زور كەس ئەتوانى خرابە بكا ١٠٣٨
ئەر پياوى (اَحَسِنعَلىٰ مَن اَسا')

لەسەر قبرەكەى بارام نوساوە
كەرَم زور باشە ستەم خراوە
ئەم قسە بەئاو طەلا بنوسە- ١٠٤٠ا
دوس لە تنگانە جيت نەيلىّ دوسە

باشترين جێگە مولّكى جينانە
باشترين قسە قسەى قورئانە
بَقدْ هرچىٚ خوا مەيلى هالە سەر
صَلّوات بى لە روح پاك پەيغەمەر

تەواو بۆ پَندى پيشينيا نبەيارمەتى
يەزدا نبەپێنوس برا تان ئەحمەدى .)
٧ / ٧ /١٣٦٨ هەتاوى

۱۳۴

بسم الله الرحمن الرحيم

*

بەناو کەسێ کە خاون تەواو کائێناتە

بەتەوفیق ذات خاون عِنایت

بەڵکو بدەرو پێمان هێدایت

بەیان بکەرون مـن ئەم حکایت

جە سالاری دیـن کـردن رەوایت

مواچان روژی رەسولی خـوا

چەنی سەلمان شـی یانەی مورتضی

حضرەتی علی چوو بو بازار

زەهـرا ئەوانـی گیر دا بونَهار

هینایـە خزمەت ذات موصطفـا

تا سێکی پـوڕ لـە عەسەل موصَفـا

تا سی روشن و هەنگوێنی زو لاڵ
ڵ
کوتو پــڕ تێ کەفت تا لێ‌مولەوحا
حضرەتی رەسول بە ئەو ڕێز بینی
تواشای فەرمو ئەو مویە بینـــی
حضرەتِ حَسَن و حوسین سەروە ر
بون لە خزمەتی سالار محشـــــر
کریا بە حضرەت لەوکاتە ئێلـها م
قیا س بکەرون هەرکا م لەوطعا م
هەر لەو کاتەدا رەسولی بێدا ر
ئەو کاری بەوا ن فەرمو پیشنـــیا ر
ئەوا ن قەرا ر دا ن سلما ن فا رسی
ئەوەل جا ر بەیا ن کەرو قیـــا سی
سەلما ن وا ت مومن لەلای من وا سە
دڵی زور روناکترە لــەو تا سـە
هەم مەزەی ئیما ن بۆ ئەو بادیــنە
زور شیرینترە لە ئەو هەنگوێنە

زور باریکــره ئیمان هەڵگرتن

لەو تاڵە مووە تا کاتێ مــرد ن

محمّــــد فەر موی بە سلمان اَحْسَن

ئەو جا ئیشارەی فەرمو بە حَسَن

موجتەبا فەرمی یە رأ ی منـــــە

حوکومەت وەک ئەو تاسە روشــنە

فەر مانرەوائیُ لەم سەرزەوێنـە

زور شیرینتــرە لە ئەم هَنگوێنە

وەلی عدالَت وەها کارێکــــــــە

نازکــترە لە و مووە با ریــــکە

جا لە پاش ئەوان حضرەتی حوسین

وایە بەیان کرد بوٚ فَخری کوٚنیَن

وات عیلم لەم تاس زور روشنترە

زانین لە هَنگوین زور شیرینترە

عَمل بە زانین عولومی ڕفـــــرە

لەو تاڵە مووە زور باریکـــترە

ئەوجا محمّد خەتم ئەنبیا
فەرموی بە بطول فاطمەی زەهرا
زەهرا بەم شێوە هەم فرمویَیان
ژنی صالحە هەم خاون ئیمان
نورانی ترە لەو تاسە صافە
باوررم وایە وەبێ خیلافە
هەم شەرمو حەیا لە سیمای ئەوا
شیرینە هەر وەک عَسل موصەفا
هەم خو پاراستن لە نامەحرەمان
زور نازکترە لەومو بێ گومان
لە ئەو کاتە دا حیدەری صَفدەر
گەییشتە خزمەت رەسولی رەهبەر
موصطفا لە پاش سەلام وصەفا
فەرموی بە علی ئەی ئەسد اللّە
حاضرین بۆ ئەم تاس و هەنگوینە
هەر کام تەشبێهی کردن بەم وێنە

حضرەت یەکا یک تشبیها تیا ن
بو حضرەت عەلی فەرما وا بەیا ن
خوشی ها ت علی لەو قەولْ وبەیا ن
تەحسینی فەرمو ئەو لە هەمویا ن
ئەوجا هەم حضرەت فرما یا حیدر
تو هەم بفەر مو یەک ئیظها ر نظر
حیدەر کەررا ر ئا ما بە گوفتا ر
عرض کرد یا رەسول حبیب موختا ر
مێوا نی عەزیز کەم بن یا فر ە
لای من لەم تا سە زور روناکترە
هەم مێوا نداری لەلای خا ون ما لْ
شیرینە هەر وەک هەنگوینی زلا لْ
رەضا یەت میوا ن لازمە فر ە
یا نێ لەو مووە زور نا زکترە
ئەو جا شای مەردا ن وتێ یا نبی
ئیوە هەم فەرمون بۆما ن تشبیهی

حضرەت بەم شێوە فەرموی لەوباسە
مَعریفەت روناکترە لەم تاسە
گوێ دان و فێر بون لە ئەو زەمینە
زور شیرینترە لە ئەم هەنگوینە
گرتن و داچون لەسەر ئەو فیکرە
لەو تالە مووە زور نازکترە
هەر لەوکاتە دا جبرەئیل ئەمین
هاتە خزمەتی ختم اَلْمُرسَلین
عرضی کرد رەسول تشبیهاتتان
هەمویان باش و پوڕ سودو معنان
منیش تشبیهی بە خاطرم هات
ئەر ئیزنم دەری عرضی کەم لەلات
حضرەت هەم فەرموی ئەمین رەحمان
بێژە تا بویان بکەرون بەیان
جِبْریل وات خالق حەی ئەکبەر ە
ذاتی لەم تاسە زور روشنترە

ڕێ حەق لەم هەنگوین زور شیرینترە
ڕەضای حەق لەم مو زور باریکترە
هەر لەو کاتەدا لە خودای موبین
خیطاب هاتە سەر جبرەئیل ئەمین
سەلامم گەینە ڕەسولی ئەقدەس
لەو کارە منیش تەشبیهێکم هەس
باغاتی بهشت ئەومولکە فرە
خەیلی لەو تاسە هەم ڕوشنترە
نیعمات و میوەی ئەوند شیرینە
خەیلی شیرینتر لە ئەو هەنگوێنە
ڕێگەی گەیشتن ئەو باغە فرە
لەو تاڵە مووە زور باریکترە
ئەبێ عبدانم بەنیەتی خاص
تێکوشن بە جخت بەصدق وئیخلاص
تاکە بگەین بە ئەو ماوایە
لەوی دانیشن هەتا هەتایە

کەیف بکەن لە پای حوران و قُصور
بۆخوَن بنوشن شرابًا طَهور
طعام وشەراب وَمَا تَشْتَهى
سەیرانی نیعمەت مَا لا یَنْتَهى
رەحمەت و بخشش لە خودای رەحیم
رزگاری دایم وَ فَوْزٌ عَظیم
صلوات و سەلام بیحەد و شومار
لە روحی ئەحمەد باش ئاموز گار
دورودو رەحمەت بواری نسم نسم
لە روحی ئەحمەد ئاخر معلم
هەم ئەصحابان و ئال و تابعین
خوا راضی بێت لەوان ئەجمعین
تەواو بو بە یارمەتی خوای گەورە بە
پێنوس مەحمود ئەحمەدی دی ولان لە
سەرەتای مانگی مەولود سال (١٤٠٦)کوچی